

DOĞAL VE KÜLTÜREL MİRASIN ÖĞRETİMİNDE SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN YERİ VE ÖNEMİ

THE PLACE AND IMPORTANCE OF SOCIAL SCIENCES COURSE IN TEACHING NATURAL AND CULTURAL HERITAGE

İlyas KARA

Amasya Üniversitesi
Eğitim Fakültesi
Sosyal Bilgiler Öğretmenliği
ilyas.kara@amasya.edu.tr
ORCID: 0000-0003-4755-0037

Ahmet TOKMAK

İzmir İl Milli Eğitim Müdürlüğü
Ölçme Değerlendirme Merkezi
tokmak87@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-3902-5825

ÖZ

ABSTRACT

Geliş Tarihi:

09.06.2023

Kabul Tarihi:

31.08.2023

Yayın Tarihi:

06.10.2023

Anahtar Kelimeler

Doğal Miras ve
Kültürel Miras
Turizm
Sosyal Bilgiler
Öğretim Programı
Ders Kitabı

Keywords

Natural Heritage and
Cultural Heritage
Tourism
Social Studies
Teaching Programme
Textbook

Doğal ve kültürel mirasın öğretiminde Sosyal Bilgiler dersinin yeri ve önemini incelemeyi amaçlayan bu araştırma nitel bir çalışma olup doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Verilerin toplanmasında günümüzde uygulanmakta olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarından yararlanılmıştır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programından ve ders kitaplarından elde edilen veriler betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında doğal ve kültürel mirasın öğretimine ve korunmasına yönelik öğelere yer verildiği, öğretim programında yer alan 131 kazanımdan 28'inin doğal ve kültürel mirasla ilişkili olduğu görülmüştür. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında doğal ve kültürel mirasa yönelik yazılı ve görsel öğelere yer verildiği, ders kitaplarının Türkiye'deki doğal, kültürel, tarihi ve turistik öğeleri tanıtıcı nitelikte olduğu ancak buna karşılık turizm konusuna öğretim programı ve ders kitaplarında yeterince yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Ders kitaplarında yer alan doğal ve kültürel mirasla ilgili yazılı ve görsel öğelerin daha çok Türkiye'deki doğal ve kültürel mirasla ilişkili olup dünyanın farklı yerlerindeki doğal ve kültürel miras öğelerine yeterince yer verilmediği görülmüştür. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda öğretim programı ve ders kitaplarında turizm konusunun daha fazla ele alınması, ders kitaplarında dünyanın değişik yerlerinde bulunan doğal ve kültürel miras öğelerine daha sık yer verilmesi önerilebilir.

This research, which aims to examine the place and importance of Social Studies course in teaching natural and cultural heritage, is a qualitative study and document analysis method was used. The current Social Studies Curriculum and Social Studies textbooks were used to collect the data. The data obtained from the Social Studies Curriculum and textbooks were analysed using descriptive analysis technique. As a result of the research, it was seen that the Social Studies Curriculum includes elements related to the teaching and protection of natural and cultural heritage, and 28 of the 131 objectives in the curriculum are related to natural and cultural heritage. It was concluded that Social Studies textbooks include written and visual elements related to natural and cultural heritage, textbooks introduce natural, cultural, historical and touristic elements in Turkey, but the subject of tourism is not sufficiently included in the curriculum and textbooks. It has been observed that the written and visual elements related to natural and cultural heritage in the textbooks are mostly related to the natural and cultural heritage in Turkey and the natural and cultural heritage elements in different parts of the world are not sufficiently included. Tourism can be discussed more in the curriculum and textbooks. Natural and cultural heritage items in different parts of the world can be included more frequently in the textbooks.

DOI: <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.1312336>

Atf/Cite as: Kara, İ., & Tokmak, A. (2023). Doğal ve kültürel mirasın öğretiminde sosyal bilgiler dersinin yeri ve önemi. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, İhtisaslaşma Özel Sayısı*, 177-199.

Giriş

Yaşadığı bölgeleri değerli kılan insanoğlu kendine özgü bir kültür oluşturmuştur. Bu kültürü gelecek nesillere taşıması için eserler oluşturmuş ve bu eserleri gelecek kuşaklara miras bırakmıştır (Şakacı, 2015: 456). UNESCO'nun (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) tanımına göre; en geniş anlamıyla kültür, bir toplumu ya da toplumsal bir grubu tanımlayan belirgin maddi, manevi, zihinsel ve duygusal özelliklerin bileşiminden oluşan bir bütün ve sadece bilim ve edebiyatı değil, aynı zamanda yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer yargılarını, geleneklerini ve inançlarını da kapsayan bir olgudur (UNESCO, 1982; akt. Oğuz, 2011: 128). Türk Dil Kurumu (TDK) ise kültürü “tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü; hars, ekin” şeklinde tanımlamıştır. TDK'nin kültüre yönelik bir diğer tanımı ise şöyledir: Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü. İnsanlığa mâl olmuş kültür, evrensel kültür; kapitalizmin gelişimiyle ortaya çıkan ulus kavramının ürünü olan kültür de ulusal kültür olarak adlandırılmaktadır (Kongar, 1989: 13,32). Gökalp bunu şöyle ifade eder: “Kültür, yalnız bir ulusun din, ahlak, hukuk, us, estetik, dil, iktisat, felsefe ve fenle ilgili yaşayışlarının uyumlu bir toplamıdır; aynı gelişmişlik düzeyinde bulunan birçok ulusların toplumsal yaşayışlarının ortak bir toplamı ise uygarlıktır” (Gökalp, 1997: 25).

İnsanlığın doğa ile olan mücadelesindeki tüm maddi ve manevi kazanımlar olarak tanımlanan kültür (Avcıkurt, 2015: 160), bir yaşam biçimidir (Suvanto, 2002: 21). Kültür bir toplumu diğerlerinden ayıran en önemli unsur olmakla birlikte, o toplumun tüm karakteristik etkinliklerini kapsamaktadır (Hebdige, 2004: 16). Tarihsel süreçte üretilen, kuşaktan kuşağa aktarılan tüm maddi ve manevi özellikler olan kültür, toplumların varlıklarını sürdürdüklerinin bir işareti olarak ele alınmaktadır (Haydaroglu, 2003: 2). Kültürün temel özelliklerinden biri ise “geçmişin yükünü taşımak ve geleceğe gebe olmak”tır (Özlem, 2000: 198). Dolayısıyla kültür ve miras birbiriyle yakından ilişkili iki kavramdır. Miras ise, “bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şey” şeklinde tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2023). Bir başka tanımına göre miras tarih, sanat, etnoloji, sosyoloji, antropoloji ve dil alanlarında sahip olunan üstün değerli mekân, varlık ve olaylar bütünüdür. Diğer bir ifadeyle miras, “bir kültüre ait olan” şeklinde tanımlanan bir olgudur. Kültürel miras ise; kimlikle, kültürle, tarihle ilgili somut ve soyut değerlerin tümüdür. Tarihi kentler ve dokular, kültürel peyzajlar, anıtsal yapılar, arkeolojik alanlar, kadar dil, gelenek, dans, müzik, ritüeller gibi yaşayan ama somut olmayan değerler de kültürel mirası oluşturur (Kurtar & Somuncu, 2013: 36; Köroğlu, Ulusoy ve Avcıkurt, 2018: 99).

İnsanoğlunun yeryüzünde bıraktığı eserlere ve izlere ise dünya mirası adı verilmektedir. İnsanoğlu atalarından devraldığı bu mirasla varlığını sürdürür. Aynı zamanda dünya mirasını gelecek kuşaklara aktarmakla da sorumludur. Çünkü doğal ve kültürel miras yeri doldurulamaz ilham ve yaşam kaynağıdır (Torcu, 2013: 29). Bu nedenle neredeyse bütün ülkeler, sahip oldukları maddi ve manevi değerleri yaşatabilmek ve gelecek nesillere aktarabilmek için çaba sarf etmektedir (Akpınar, 2007: 82). Gelecek nesillerin yaşamını, refahını, mutluluğunu ve sağlığını günümüzdeki insan faaliyetleri etkilemektedir. Günümüz toplumları gelecek kuşakların hayatını zora sokacak eylemlerden uzak durmalıdır. Bu bağlamda geçmiş nesillerden emanet aldığı hem doğal hem de kültürel mirası koruyarak gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak günümüz toplumlarının en büyük sorumluluklarından biridir. Dünya mirası bütün insanlığın ortak mirasıdır (Şakacı, 2015: 456).

Doğal ve kültürel mirasın korunmasına yönelik çalışmaların tarihi oldukça eskilere dayanmaktadır. Bu konudaki ilk ciddi adım 1907 yılında atılmıştır. 1907 yılında kabul edilen Lahey Sözleşmesi ile kültürel mirasın korunmasına yönelik ilk düzenleme gerçekleştirilmiştir. Özellikle iki dünya savaşının neden olduğu tahribat, doğal ve kültürel varlıkların korunmasına yönelik çalışmaların başlamasındaki en büyük faktördür (Güneş, 2011: 141). Teknolojinin ilerlemesi Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'nın etkilerinin daha uzun süreli ve daha şiddetli yaşanmasına neden olmuştur (Soysal, 2005: 47). Modern savaşların etkileri, gelişen teknolojiyle birlikte hem savaş öncesinde hem savaş anında hem de savaş sonrasında görülmektedir. Bu nedenle bilhassa teknolojik silahların kullanılmaya başlamasıyla dünya mirasının korunmasına yönelik duyarlılık daha fazla artmıştır. Doğal ve kültürel mirasın korunmasına yönelik daha normatif düzenleme 1954 yılında yapılmıştır. Bu tarihte silahlı bir çatışma veya savaş durumunda kültür mallarının korunmasıyla ilgili bir sözleşme imzalanmıştır (Başlar, 2011: 25). Dünya mirasının korunmasına yönelik farkındalığın artmasını sağlayan bir diğer önemli olay da Mısır'da gerçekleşmiştir. Mısır'da Aswan Barajı'nın yapılması kararı alınmış ve bu karar sonucunda eski

Mısır medeniyetinin önemli bir eseri olan Abu Simbel Tapınaklarının sular altında kalma tehlikesi oluşmuştur. 1959 yılında Sudan ile Mısır hükümetleri tehlike altında olan Abu Simbel Tapınaklarının korunması için başvuruda bulunmuştur. Bu başvuruya istinaden UNESCO tarafından Abu Simbel Tapınaklarının korunması amacıyla bir kampanya başlatılmıştır. Uluslararası işbirliğiyle tehlike altında olan alanlarda arkeolojik kazılar hızlandırılmış, tapınaklar sökülmüş, güvenli alana taşınmış ve parçalar tekrar birleştirilmiştir. Bu olay dünya mirasının korunmasına yönelik uluslararası işbirliğiyle ilgili mühim bir örnek teşkil etmiştir (Ürün, 2016: 4).

1962 yılında Peyzaj Alanlarının Güzellik ve Karakterinin Korunmasına Dair Tavsiye Kararı UNESCO tarafından sunulmuştur. Bu karar tavsiye niteliğinde olup insan eliyle veya doğal süreçler sonucunda oluşmuş; kırsal, kentsel ve doğal alanların ve peyzajların korunmasını ve onarılmasını kapsamaktadır. Ayrıca estetik veya kültürel doğal ortam formlarını içermektedir (WHC [World Heritage Centre], 2016). Doğal ve kültürel mirasın birleştirilmesi düşüncesi ise Amerika Birleşik Devletleri'nde gündeme gelmiştir. 1965 yılında Washington, D.C.'de "Dünya Miras Güvencesi" adlı bir konferans düzenlenmiştir. Bu konferansta bütün insanlığın bugünü ve geleceği için görülmeye değer manzaraların, harika doğal ve kültürel alanların korunması amacıyla küresel çapta işbirliğinin destekleneceği düşüncesi ortaya çıkmıştır. İtalya'da da Mısır'dakine benzer koruma kampanyaları düzenlenmiştir. Floransa ve Venedik'te 4 Kasım 1966 tarihinde meydana gelen sel felaketi Venedik Lagününün kültürel ve doğal yapısını ciddi şekilde etkilemiştir. Bunun üzerine UNESCO tarafından başlatılan küresel boyuttaki yardım kampanyası önemli bir dayanışma örneği teşkil etmiştir. IUCN (Dünya Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği) 1968 yılında "Dünya Miras Güvencesi" benzeri öneriler sunmuştur (Küpeli, 2019: 46). Birleşmiş Milletler (BM) 1972 yılında Stockholm şehrinde İnsan Çevresi Konferansını düzenlemiştir. Bu konferansta UNESCO, ICOMOS ve IUCN uzmanlarının önerileri toplanmıştır. Bunun sonucunda, katılımcı bütün ülkelerin onayıyla metin üzerinde anlaşma sağlanmıştır. Sonuç olarak Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme kabul edilmiştir. UNESCO Genel Konferansında kabul edilmiş olan bu sözleşmenin kabul tarihi 16 Kasım 1972'dir (Güneş, 2011: 141).

Pakistan Hükümeti 1976 yılında Moenjodaro Arkeolojik Kalıntılarının korunması için başvuruda bulunmuştur. Bu başvuruya istinaden uluslararası çapta koruma kampanyası başlatılmış ve 8 milyon dolar yardım toplanmıştır. Söz konusu bu koruma kampanyası 1997 yılına kadar sürmüştür. 1978 yılında ilk on iki miras alanı miras listesine kaydedilmiştir. 1979 yılında 45 miras alanı daha dünya miras alanı olarak kabul edilmiştir. Dünya Miras Komitelerinin buna yönelik faaliyetleri günümüze kadar devam etmiştir. Dünya Mirası Sözleşmesinin yirminci yıldönümü 1992 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu tarihte kültürel peyzaj kategorisi Dünya Miras Komitesinde kabul edilmiştir. Böylece kültürel peyzajların korunması ile ilgili küresel boyuttaki ilk yasal düzenleme yapılmıştır. 1994'te yine küresel çaptaki bir strateji kabul edilmiştir. Bu şekilde temsili ve dengeli bir dünya miras listesi oluşturulabilmesi için dünya miras listesinin bölgesel dengesinin oluşturulması ve tematik çeşitliliğinin artırılması hedeflenmiştir. Aynı yıl gençlerin dünya mirasını korumaya yönelik katılımını arttırmak için yeni eğitsel yaklaşımlar geliştirme çalışmaları başlatılmıştır. Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmenin 30. yıldönümü olan 2002 yılında İtalya Uluslararası Dünya Miras Kongresi düzenlenmiştir. Aynı yıl Dünya Mirası Budapeşte Deklarasyonu kabul edilmiştir. Bu deklarasyonla dört stratejik hedef belirlenmiştir. Bunlar; farkındalığın iletişim yoluyla artırılması, güvenilirliğinin artırılması, alanlarda kapasite geliştirilmesi ve mirasların etkin korunduğundan emin olunmasıdır. 2007 yılında düzenlenen Dünya Miras Komitesinde bu stratejik hedeflere bir yenisi eklenmiştir. Bu stratejik hedef, bölge halkını koruma sürecine olabildiğince dâhil etmektir. Dünya Miras Sözleşmesinin 40. yılı olan 2012 yılında 120'den fazla etkinlik düzenlenmiştir (UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, 2023).

Türkiye, Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmeye taraf olma kararını 1982 yılında çıkarmış olduğu bir kanunla almıştır. Kanun 23 Mayıs 1982 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmış ve 14.02.1983 tarihinde Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Gerekli belgeler UNESCO'ya sunulmuş ve Türkiye sözleşmeye resmen taraf olmuştur (16.03.1983). Dünya Mirası Listesi'nde Dünya Miras Alanı olarak ilan edilen toplam 1154 miras bulunmaktadır. Bunlardan 897'si kültürel, 218'i doğal ve 39'u karma (doğal ve kültürel) miraslardır. Bu listede Türkiye'nin 17'si kültürel ve 2'si karma olacak şekilde toplam 19 miras alanı vardır (UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, 2023). Doğal ve kültürel mirasın korunmasına yönelik sözleşmeler ve yasaların temelleri bir asır öncesinde atılmıştır. Ancak doğal ve kültürel mirasın korunmasında yasalar ve uluslararası sözleşmeler tek başına yeterli olmamaktadır. Çünkü günümüzde iklim değişikliği, terör ve savaş gibi küresel çaplı problemlerden dolayı çok sayıdaki eser ve iz yok olmanın eşiğindedir. Doğal ve

kültürel mirasın korunması her şeyden önce insan davranışlarının değişmesiyle sağlanabilir. İnsan davranışlarının değiştirilebilmesinin tek yolu ise eğitimidir. Bireylere doğal ve kültürel mirasa yönelik eğitim verilmesi onların bu konudaki duyarlılığını ve bilinç seviyesini yükseltmektedir. İnsanların doğal ve kültürel mirasa yönelik öğeleri gezip görmeleri de bu öğelerin korunmasına yönelik duyarlılığı arttırmaktadır. Dolayısıyla turizm de doğal ve kültürel mirasın korunmasına yönelik duyarlılık ve bilinç arttıran faktörler arasında yer almaktadır.

Turizm, farklı kültürlerin tanınması için önemli bir araçtır. Ancak; turizm faaliyetleri ile kültürün uyumlu olması gerekmektedir. Aksi takdirde turizm doğal ve kültürel mirasın zarar görmesine ve kültürel yapının yozlaşmasına neden olabilir. Doğal ve kültürel mirasa saygının azalması ile kazanç sağlama arasındaki dengenin kurulamaması durumunda, turizm doğal ve kültürel miras üzerinde olumsuz etki yapacaktır. Doğal ve kültürel miras ile turizm arasında uyumlu bir ilişkinin kurulması zorunludur. Aksi takdirde biri diğerinin kaynaklarını sürekli olarak sömürürken diğeri de zamanla yok olacaktır. Oysa birinin yok olması, diğerinin de zamanla yok olması anlamına gelmektedir. Turizmin yaygınlaşması; doğal ve kültürel miras alanlarının büyük oranda değişime uğramasına neden olabilmektedir. Turisti doğal ve kültürel mirasın önemi ve korunması gerektiği konusunda yönlendirecek, bilgilendirecek olan rehberlerin sorumlulukları ve etkinlikleri dikkate alınmalıdır. Ayrıca turizm ile değişim kaçınılmaz olmaktadır. Bu nedenle bu kültürel etkileşimde karşılıklı deneyimlerle zenginleşme önem kazanmaktadır. Turizm planlamasından turizmin uygulanmasına kadarki süreçlerde turizmin tüm aktörleri kültürel çeşitliliği ve özgünlüğü sürdürmeyi hedeflemelidir (Uslu ve Kiper, 2006: 314). Turizm, etkili ve doğru değerlendirildiğinde doğal ve kültürel mirasın öğretimi, korunması gibi konularda önemli yararlar sağlayabilir.

Ancak turizmin yaygınlaşması da eğitimle mümkün olabilmektedir. Çünkü hem Türkiye’de hem de dünyada gezilecek görülecek yerlerin olduğu bilinci en sistematik biçimde eğitimle verilebilir (Uçar, 2014: 86). Eğitim ile doğal ve kültürel mirasa yönelik bilinç arasında pozitif bir ilişki olduğu alan yazında yer alan çeşitli çalışmalarda dile getirilmiştir (Patric, 1988; Alkış ve Oğuzoğlu, 2005; Copeland, 2006). Özellikle Sosyal Bilgiler gibi çok sayıda disiplini barındıran dersler doğal ve kültürel mirasa yönelik bilgi verilmesinde ve bilinç oluşturulmasında önemli bir yere sahiptir.

Vatandaşlık eğitimi konusunda başı çeken ve disiplinler arası bir yaklaşımla düzenlenen Sosyal Bilgiler dersi, doğal ve kültürel mirasın öğretimi noktasında büyük öneme sahiptir. Ayrıca Türkiye’deki turistik alanların tanıtılması noktasında Sosyal Bilgiler dersi önemli bir görev üstlenmektedir (İlhan, Şeker ve Kapıcı, 2015: 45). Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersinin doğal ve kültürel mirasın öğretimindeki yeri ve öneminin Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarından yola çıkarak incelenmesi önemlidir. Ancak ilgili alan yazın incelendiğinde bu konuya yönelik çalışmaların nicelik olarak oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Uslu ve Kiper (2006) turizmin kültürel miras üzerine etkilerini değerlendirmiştir. Çengelci (2012) yapmış olduğu çalışmada Sosyal Bilgiler öğretim programında somut olmayan kültürel mirasın yerini incelemiştir. İlhan, Şeker ve Kapıcı (2015) tarafından yapılmış olan araştırmada Sosyal Bilgiler beşinci sınıf ders kitaplarında turizm kavramının yeri saptanmıştır. Avcı ve Memişoğlu (2016) kültürel miras eğitimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerin görüşlerini tespit etmiştir. Polat ve Bekdemir (2017) yapmış olduğu araştırmada 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersi kültür ve miras öğrenme alanında kültürel varlıklarla ilgili kazanımların yer aldığı konuların ders işleniş sürecini incelemiştir. Gürel ve Çetin (2018) Sosyal Bilgiler dersinin kültür aktarımında edindiği rolü, Kaya (2019) ise yeni Sosyal Bilgiler programı ve ders kitaplarında turizm kavramını ele almıştır. Demirezen ve Aktaş (2020) Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin somut olmayan kültürel miras öğretimine ilişkin görüşlerini belirlenmiş, Dere (2021) kültürel mirası belgeyerek öğrenme ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının saha tecrübeleri üzerine bir çalışma yürütmüştür. Yıldırım ve Çetin (2022) tarafından yapılan çalışmada tarihsel süreçte Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarında turizmin yeri irdelenmiştir. Bu çalışmaların yanı sıra Sosyal Bilgiler dersini doğal ve kültürel mirasın öğretimi bağlamında ele alan başka çalışmaların da (Avcı, 2014; Mustak, 2017; Sağ, 2018; Hüngür, 2022) olduğu görülmektedir.

Doğal ve kültürel mirasın öğretiminde en büyük sorumluluk Sosyal Bilgiler dersine düşmektedir. Çünkü Sosyal Bilgiler başta tarih, coğrafya ve vatandaşlık eğitimi olmak üzere çok sayıda disiplini barındıran disiplinler arası bir derstir. Bu ders doğa ve topluma iç içe olan bir derstir. Ayrıca “Kültür ve Miras” adlı öğrenme alanını içermektedir. Doğal ve kültürel mirasın öğretimi ve korunmasına yönelik bilinç oluşturulması noktasında Sosyal Bilgiler dersine önemli bir sorumluluk düşmektedir. Bu nedenle Sosyal Bilgiler dersinin doğal ve

kültürel mirasın öğretimindeki yeri ve önemini incelenmesi gerekli görülmektedir. Ancak alan yazında yer alan ilgili çalışmalar incelendiğinde doğal ve kültürel mirasın korunmasında Sosyal Bilgiler dersinin yeri ve önemini öğretim programı ve ders kitapları bağlamında ele alan bütüncül bir çalışmanın olmadığı görülmektedir. Bu araştırmada alan yazında yer alan diğer çalışmalardan farklı olarak hem Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı hem ders kitapları doğal ve kültürel mirasın öğretimi, korunması ve tanıtılması bağlamında incelenmiş, Sosyal Bilgiler dersinin turizm açısından önemi irdelenmiştir. Doğal ve kültürel mirasın korunmasında Sosyal Bilgiler dersinin yeri ve önemini incelemeyi amaçlayan bu araştırmanın amacına yönelik olarak şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında doğal ve kültürel mirasa yönelik öğelere nasıl yer verilmiştir?
2. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında doğal ve kültürel mirasa yönelik öğelere metinlerde, görsellerde, ölçme ve değerlendirme sorularında nasıl yer verilmiştir?

Yöntem

Bu araştırma nitel bir çalışma olup doküman incelemesi yöntemiyle yürütülmüştür. Doküman incelemesi yöntemi, araştırılması hedeflenen konuya yönelik yazılı materyallerin analizini gerektirir. Doküman incelemesi yöntemi araştırma esnasında tek başına kullanılabilmesi gibi destekleyici bir yöntem olarak da kullanılabilir (O'Leary, 2017; Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırma konusu ile ilgili olarak kişi veya kurumlar tarafından hazırlanmış çeşitli belge, yazı ya da yapımın toplanarak incelenmesi doküman incelemesi olarak kabul edilmektedir. Eğitim alanında yer alan öğretim programları ve ders kitapları doküman incelemesi yöntemiyle araştırılabilir (Sak, Sak, Şendil ve Nas, 2021). Doküman incelemesinin toplamda beş aşamada yapılabileceğini ifade eden Forster (1994) bu aşamaları şu şekilde sıralamıştır: Dokümanlara ulaşma, ulaşılan dokümanları kontrol etme, anlama, analiz etme ve bu dokümanlardan elde edilen verileri kullanma.

Verilerin toplanmasında günümüzde uygulanmakta olan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarından yararlanılmıştır. Araştırmanın veri kaynaklarından olan öğretim programı 2018'de kabul edilerek uygulamaya konulmuştur. Çalışma kapsamında incelenen ve araştırmanın bir diğer veri kaynağını oluşturan ders kitaplarına ait bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırma Kapsamında İncelenen Ders Kitaplarına Yönelik Bilgiler

Ders Kitabı	Yazar	Yayınevi/Yayın Yeri	Basım Yılı
İlkokul Sosyal Bilgiler 4	S. Tüysüz	Tuna Matbaacılık-Ankara	2022
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler-5	Ö. F. Evirgen, J. Özkan, S. Öztürk	T.C. Millî Eğitim Bakanlığı: Ankara	2021
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler-6	C. Yıldırım, F. Kaplan H. Kuru, M. Yılmaz	T.C. Millî Eğitim Bakanlığı: Ankara	2019
Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler-7	G. Gültekin, M. Akpınar M. Nohutcu, P. Özerdoğan, S. Aygün	T.C. Millî Eğitim Bakanlığı: Ankara	2019

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programından ve ders kitaplarından elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz ve içerik analizi teknikleri tercih edilmiştir. Betimsel teknik, elde edilen olan bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış olarak sunulmasını sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Elde edilen bilgilerin doğru ve sistematik bir şekilde sunulması, analiz edilmesi ve analiz sonuçlarının yorumlanarak ulaşılan sonuçların açık bir şekilde ifade edilmesi bu analiz tekniğinin avantajlarından. Betimsel analizde elde edilmiş olan verilerin açık, çarpıcı ve net bir biçimde yansıtılarak sunulabilmesi için doğrudan alıntılara sık sık yer verilir. Bu durum aynı zamanda araştırmanın güvenilirliğine ve geçerliğine katkı sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2018). İçerik analizi ise büyük hacimli metinlerin birden fazla kodlayıcıyla çözümlenmesinde (örneğin yıllarca yayınlanmış dergi veya gazete yazıları), günümüzde ulaşılabilecek mümkün olmayan belge ve dokümanların incelenmesinde kullanılabilir. Ayrıca bir metnin içinde ilk bakışta fark edilmeyecek mesajların görünür olmasını sağlama açısından faydalıdır (Neuman, 2017: 468). İçerik analizinde kullanılan belgeler veya dokümanlar araştırma yapmak amacıyla

üretilememekte aksine hâlihazırda var olan bu belgeler araştırmadan bağımsız olarak ele alınarak incelenmektedir. Bu yüzden de analizlerin neticesinde beklenmeyen ve önem arz eden izlere ulaşmak mümkün olabilmektedir. Örneğin, kitap ya da dergide toplumsal cinsiyet eşitsizliğini vurgulayan yazılı veya görsel içeriklerin var olması yüzeysel bakıldığında fark edilemez ancak detaylı içerik analizine tabi tutulduğunda verilmek istenen mesaj ortaya çıkabilmektedir. Örneklem grubuna dahil edilen belgeler detaylı incelemelere tabi tutulduğu için olay, kişi ve durum hakkında daha çok bilgi edinmeye olanak sağlamaktadır (Merriam, 2018: 141).

Bu araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğinin artırılması için veri analizinin her aşamasında iki alan uzmanının görüşüne başvurulmuştur. Araştırma boyunca bu alan uzmanları ile internet ortamında düzenli aralıklarla çevrimiçi toplantılar düzenlenmiştir. Ayrıca bu araştırma doküman incelemesine dayalı olarak yapıldığından dolayı etik kurul kararı gerektirmeyen çalışmalar kapsamındadır. Bununla birlikte araştırma süreci “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesine” uygun olarak yürütülmüştür.

Bulgular

Konuyla ilişkili olmak üzere Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarından elde edilen bulguların sunulmuş olduğu bu bölüm iki ayrı başlıkta ele alınacaktır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Doğal ve Kültürel Mirasa Yönelik Öğeler

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde öğretim programında doğal ve kültürel mirasla dolaylı veya doğrudan ilgili olan *özel amaçların* yer aldığı görülmüştür. Özel amaçlarda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programıyla öğrencilerin kültürel kalkınmanın önemini kavramalarının ve milli değerleri yaşatmaya istekli olmalarının amaçlandığı ifade edilmiştir. Kültürel kalkınma ve milli değerlerin kültürel miras ile doğrudan ilişkili olduğu göz önünde bulundurulduğunda özel amaçlarda öğrencilerin kültürel mirası öğrenmelerinin ve özümsemelerinin hedeflendiği ifade edilebilir. Özel amaçlarda bu dersle öğrencilerin tarihlerini ve kültürlerini kavramaları, kültürel mirasın korunması ve bu mirasın geliştirilmesi duyarlılığını kazanmaları gerektiği dile getirilmiştir. Bu ifadeler göz önünde bulundurulduğunda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının özel amaçlarında kültürel mirasın önemli bir yer bulduğu dile getirilebilir. Ayrıca bu dersle öğrencilerde kültürel mirasa yönelik güçlü bir koruma ve geliştirme arzusunun oluşturulmak istendiği görülmüştür. Öğretim programının özel amaçlarında doğal mirasla ilgili ifadelerin de olduğu saptanmıştır. Mekân algılama ve çevre ile insan arasındaki etkileşimi açıklama becerilerini geliştirebilecekleri söylenmiştir. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde doğal mirasın önemini kavrayacakları ve çevreye yönelik olarak duyarlılık kazanacakları anlatılmıştır. Bunun yanı sıra özel amaçlarda milli, manevi ve evrensel değerlere ayrı bir önem verilmiştir. Sosyal Bilgiler dersinin milli bilinç, vatan ve millet sevgisi kazandırma gibi amaçları olduğu görülmüştür. Bu amaçlara ulaşılabilmesi için doğal ve kültürel mirasa yönelik olarak dolaylı veya doğrudan olacak şekilde sık sık vurgu yapıldığı tespit edilmiştir.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında bulunan *becerilerin* bir kısmının doğal ve kültürel mirasla yakından ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Öğrencilere kazandırılması hedeflenen beceriler arasında yer alan “çevre okuryazarlığı” adlı becerinin özellikle doğal mirasla doğrudan ilgili olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra “sosyal katılım”, “işbirliği” ve “Türkçeyi güzel, doğru ve etkili kullanma” gibi becerilerin de kültürel mirasla dolaylı yönden alakalı olduğu belirtilebilir. Öğretim programında yer alan *değerler* incelendiğinde bu değerlerin özellikle kültürel mirasla ilişkili olduğu görülmüştür. Aynı zamanda bu değerleri özümsemiş bireylerin doğal ve kültürel miras öğelerini özümseyeceği ve koruyacağı düşünülebilir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının uygulanmasında dikkate dlecek hususlar başlıklı bölümde tarih ve coğrafya başta olmak üzere pek çok sosyal bilim dalını içerecek şekilde disiplinler arası bir ders olduğu ifade edilmiştir. Öğretmenlerin programı uygularken bu önemli noktayı göz önünde bulundurmaları istenmiştir Sosyal Bilgiler dersinin hem tarih hem de coğrafya konularını içermesi bakımından bu dersin doğasında doğal ve kültürel mirasın olduğu, bu dersin temel konularından birinin doğal ve kültürel miras konusu olduğu ifade edilebilir. Öğretim programında dini ve milli bayramlardan, yerel kurtuluş ve kutlama günlerinden, önemli olaylardan, belirli gün ve haftalardan faydalanarak öğrencilerin milli bilinçlerinin ve tarihsel duyarlılıklarının geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Öğretim programında yer alan bu ifadelerin doğrudan kültürel mirasla ilgili olduğu düşünülmektedir. Ayrıca öğretmenlerden Sosyal Bilgiler derslerinde öğrencilerle birlikte arkeolojik alanlara, sergilere, müzelere, atölyelere ve tarihi alanlara yönelik ziyaretler düzenlemeleri gerektiği programda

belirtmiştir. Konu ve kazanımlara uygun olarak yerel tarih ve sözlü tarih çalışmaları da yapılabileceği bildirilmiştir. Öğretim programında öğretmenlere yönelik bu öneriler dikkate alındığında bu dersin doğal ve kültürel mirasın korunmasında, öğretiminde ve tanıtılmasında önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Destan, efsane, atasözü, masal, türkü, şiir ve halk hikâyesi gibi türlerden faydalanarak Sosyal Bilgiler dersinin edebî ürünlerle desteklenmesi gerektiği öğretim programında ayrıca belirtilmiştir. Öğrencilerin, konuları sevdirecek tarihî roman, roman, hatıra, hikâye, fıkra ve gezi yazısı gibi edebî ürünleri okumaya teşvik edilmesi istenmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programının yapısı başlıklı bölümde öğretim programının yedi öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırıldığı ifade edilmiştir. “Birey ve Toplum” adlı öğrenme alanında öncelikli olarak ben ve biz olma süreçlerinin ele alındığı ve bu öğrenme alanında disiplinler arası bir yaklaşımın benimsendiği belirtilmiştir. Öğrencilerin bu öğrenme alanında tarihi, kültürel ve mekânsal faktörleri, doğal ve kültürel miras öğelerini değerlendirme fırsatı bulacakları bildirilmiştir. “Kültür ve Miras” adlı öğrenme alanına yönelik yapılan açıklamalara bakıldığında bu öğrenme alanının doğrudan doğal ve kültürel mirasın öğretimine yönelik olduğu görülmektedir. Ayrıca bu başlıkta bir öğrenme alanının olması, Sosyal Bilgiler dersinin doğal ve kültürel mirasın öğretiminde lokomotif bir ders olduğunu işaret etmektedir. Programda bu öğrenme alanının temelde tarih odaklı olduğu ifade edilmiştir. Kültürü ve kültürel mirası anlatan ve bunları ön plana çıkaran bir yapıya sahip olduğu anlatılmıştır. Öğrenme alanının, Türk kültürünü meydana getiren temel öğelerden yola çıkarak kültürün ve kültürel mirasın korunmasını ve geliştirilmesini mümkün kılacak millî bir şuurun oluşturulmasını amaçladığı dile getirilmiştir. Bunun yanı sıra Sosyal Bilgiler dersinin bu öğrenme alanıyla öğrencilerin, Türk kültürünün dünya kültürel mirasının renklenmesine, gelişmesine ve zenginleşmesine nasıl katkıda bulunduğunu kavramaları gerektiği vurgulanmıştır. Diğer öğrenme alanı “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” olarak adlandırılmıştır. Bu öğrenme alanında insanoğlunun yaşayabilmesi için ihtiyaç duyulan temel bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılmasının amaçlandığı belirtilmiştir. Öğrenme alanının daha çok coğrafya odaklı olduğu bildirilmiştir. Öğrenme alanıyla öğrencilerin, insan ve çevre arasındaki etkileşimi tanımaları amaçlanmıştır. Ayrıca bu konuyla ilgili çeşitli değer ve becerileri kullanarak insan ve çevre arasındaki etkileşimin neden ve sonuçları hedeflenmiştir. Böylece öğrencilere geleceğe yönelik toplumsal veya bireysel bir bakış açısı kazandırılabilirliği düşünülmüştür. Öğretim programında insan, mekân ve çevre etkileşiminin, oldukça geniş ve renkli bir yelpaze oluşturduğu ifade edilmiştir. Programda teknolojik gelişmelerle birlikte insanların bütün dünyayla iletişim kurabildiği, bu nedenle hem dünyayı etkiledikleri hem de dünyadan etkilendikleri belirtilmiştir.

Öğretim programının bir diğer öğrenme alanı “Bilim, Teknoloji ve Toplum” başlıklı öğrenme alanıdır. Alanla ilgili yapılan açıklamalar incelendiğinde öğrencilerin bu öğrenme alanında teknolojinin doğaya verdiği zararı kavrayacakları ve bu zararları eğitim öğretim ortamında tartışacakları görülmüştür. Öğretim programında öğrenme alanına yönelik olarak yapılan bu açıklamaların doğal mirasla doğrudan ilgili olduğu tespit edilmiştir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” adlı öğrenme alanına yönelik yapılan açıklamalarda doğal ve kültürel mirasla ilişkili herhangi bir ifadenin olmadığı görülmüştür. Buna karşılık “Etkin Vatandaşlık” ile “Küresel Bağlantılar” başlıklı öğrenme alanlarında doğal ve kültürel mirasla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili olan açıklamalara yer verildiği tespit edilmiştir.

Öğretim Programında yer verilen kazanımların doğal ve kültürel mirasla olan ilişki durumu incelenerek elde edilen bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Doğal ve Kültürel Miras ile İlgili Kazanımların Öğrenme Alanlarına ve Sınıf Seviyelerine Göre Dağılımı

Sınıflar	4. Sınıf		5. Sınıf		6. Sınıf		7. Sınıf		Toplam		
	Kazanım Sayısı	İlişkili Kazanım Sayısı	Kazanım Sayısı	İlişkili Kazanım Sayısı	Kazanım Sayısı	İlişkili Kazanım Sayısı	Kazanım Sayısı	İlişkili Kazanım Sayısı	Kazanım Sayısı	İlişkili Kazanım Sayısı	
<i>Birey ve Toplum</i>	5	-	4	-	5	1	4	-	18	1	%6
<i>Kültür ve Miras</i>	4	2	5	5	5	5	5	3	19	15	%79

<i>İnsanlar, Yerler ve Çevreler</i>	6	-	5	-	4	-	4	1	19	1	%5				
<i>Bilim, Teknoloji ve Toplum</i>	5	-	5	-	4	-	4	2	18	2	%11				
<i>Üretim, Dağıtım ve Tüketim</i>	5	-	6	-	6	-	6	3	23	3	%13				
<i>Etkin Vatandaşlık</i>	4	-	4	1	6	1	4	-	18	2	%11				
<i>Küresel Bağlantılar</i>	4	1	4	-	4	1	4	2	16	4	%25				
Toplam	33	3	%9	33	6	%18	34	8	%24	31	11	%35	131	28	%21

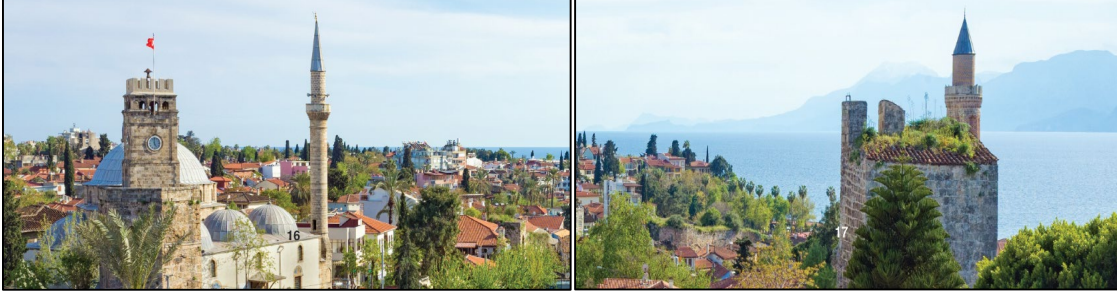
Tablo 2 incelendiğinde Birey ve Toplum adlı öğrenme alanında bütün sınıf seviyeleri için toplam 18 kazanımın yer aldığı ve bu kazanımlardan yalnızca 1'inin (%6) doğal ve kültürel miras ile ilgili olduğu görülmektedir. Bir diğer öğrenme alanı olan Kültür ve Miras adlı öğrenme alanında bütün sınıf seviyeleri için toplamda 19 kazanım bulunmaktadır. Kültür ve Miras öğrenme alanındaki 19 kazanımdan 15'inin (%79) doğal ve kültürel mirasla ilişkili olduğu tespit edilmiştir. İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında ise 19 kazanımdan 1'inin (%5) doğal ve kültürel mirasla ilgili olduğu saptanmıştır. Ayrıca Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanındaki 18 kazanımdan 2'sinin (%11), Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanındaki 23 kazanımdan 3'ünün (%13), Etkin Vatandaşlık öğrenme alanındaki 18 kazanımdan 2'sinin (%11) ve son olarak Küresel Bağlantılar öğrenme alanındaki 16 kazanımdan 4'ünün (%25) doğal ve kültürel mirasla ilişkili olduğu görülmüştür. Doğal ve kültürel mirasla ilgili en fazla kazanımın Kültür ve Miras adlı öğrenme alanında olduğu (%79) tespit edilmiştir. Doğal ve kültürel mirasla ilgili kazanımların sınıf seviyelerine göre dağılımı incelendiğinde; 4. sınıf seviyesindeki 33 kazanımdan 3'ünün (%9), 5. sınıf seviyesindeki 33 kazanımdan 6'sının (%18), 6. sınıf seviyesindeki 34 kazanımdan 8'inin (%24), 7. sınıf seviyesindeki 31 kazanımdan 11'inin (%35) doğal ve kültürel mirasla ilişkili olduğu görülmüştür. Doğal ve kültürel mirasla ilişkili en fazla kazanımın 7. sınıf seviyesinde olduğu (%35) tespit edilmiştir. Doğal ve kültürel mirasla ilişkili kazanımın en fazla olduğu öğrenme alanının Kültür ve Miras öğrenme alanı olduğu saptanmıştır. Öğretim programında bütün sınıf seviyelerinde toplam 131 kazanım yer almaktadır. Bu kazanımlardan 28'inin (%21) doğal ve kültürel mirasla ilişkili durumda olduğu görülmüştür.

Somut olmayan kültürel mirasa ilişkin en fazla kazanımın 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer aldığı belirlenmiştir. Somut olmayan kültürel mirasa ilişkin kazanımların en fazla Kültür ve Miras öğrenme alanında, daha sonra Küresel Bağlantılar öğrenme alanında yoğunlaştığı görülmüştür. Sosyal Bilgiler dersi doğası gereği kültür ile yakından bir ilişkiye sahiptir ve sosyal bilgiler dersi kültür aktarımı açısından ilkökul (4. sınıf) ve ortaokul (5. 6. ve 7. sınıf) düzeyinde verilen en önemli derslerden biridir. Öğretim programında kültürel korumaya ve öğrencilerin Türk kültürüne ait öğeleri korumasına ve bu öğeleri geliştirmeye çalışmasına vurgu yapıldığı görülmüştür. Ayrıca turizmle ilgili doğrudan kavramlar olarak; turizm, turist, somut olmayan miras öğeleri, kültürel öğeler, kültürel öge, gezi, seyahat, turizm türleri, somut kalıntı, antik kent, müze, tarihi yapı, anıt, sanat ve kültür eserleri, doğal güzellik, ortak miras öğeleri, kültürel etkinlikler, kültür, sanat, spor, fuar, sergi, panayır, eğlence, turizmin amacı saptanmıştır. Turizmle ilgili dolaylı kavramlar ise; kültürel etkileşim, milli değer, jeopolitik konum, coğrafi özellikler, ülkelerarası ilişkiler, kültürel miras, ekonomik faaliyet, milli bilinç, kültür, milli kültür, sanat ve estetik olarak tespit edilmiştir.

Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Doğal ve Kültürel Mirasa Yönelik Öğeler

4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Herkesin Bir Kimliği Var adlı ünite kapsamındaki "Herkesin Bir Öyküsü Var" konusu çerçevesinde Antalya Saat Kulesi'ne, Antalya Murat Paşa Camii'ne ve Antalya Surlarına ait görsellere (Şekil 1) yer verildiği görülmüştür.

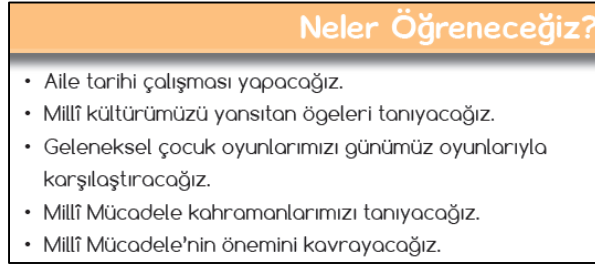

Şekil 1. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Antalya Saat Kulesi'ne, Antalya Murat Paşa Camii'ne ve Antalya Surlarına Ait Görseller (s. 16,17)

Şekil 1'de de görüldüğü gibi 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Antalya'da bulunan kültürel miraslara (Antalya Saat Kulesi, Antalya Murat Paşa Camii ve Antalya Surları) ait görsellere yer verilmektedir. Bu görseller aynı zamanda Antalya'nın turistik alanlarından üç tanesini de öğrencilere tanıtmaktadır. Ünite ve konunun doğal ve kültürel mirasla ilgili olmamasına rağmen konuda kültürel mirasla ilişkili görsellere yer verilmesi ders kitabında Türkiye'deki doğal ve kültürel mirasa yönelik öğelerin tanıtılmasına ayrı bir önem verildiğini işaret etmektedir.

4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki Geçmişimi Öğreniyorum başlıklı ikinci ünite de kültürel mirasla ilgili öğelere yer verildiği görülmüştür. Ünite başında yer alan "Neler öğreneceğiz" adlı bölümdeki metnin de kültürel mirasla ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bu metin Şekil 2'de gösterilmiştir.

Şekil 2. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Kültürel Mirasla İlişkili İfadeler İçeren "Neler Öğreneceğiz" Başlıklı Metin (s. 33).

Şekil 2 incelendiğinde Geçmişimi Öğreniyorum adlı ikinci ünite de kültürel mirasla ilgili öğelerin yer aldığı görülmektedir. Neler Öğreneceğiz adlı bölümde öğrencilerin millî kültürü yansıtan öğeleri tanıyacağı ve geleneksel çocuk oyunlarını günümüz oyunlarıyla karşılaştıracacağı ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra ünitenin ilk konusu olan Ailemin Tarihi adlı konuda sözlü tarihe yönelik açıklamalara ve el dokuması kilime ait görsele yer verilmiştir. İlgili metinler ve görsel Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Sözlü Tarihle İlgili Metin ve El Dokuması Kilime Ait Görsel (s. 34)

Şekil 3'te görüldüğü gibi 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında sözlü tarihin tanımı yapılmış, öneminden bahsedilmiş ve aşamaları sıralanmıştır. Ayrıca el dokuması bir kilime ait görsele yer verilmiştir.

4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının ikinci ünitesinin ikinci konusu olan Millî Kültür Öğelerimiz başlıklı konuda millî kültürü yansıtan eserlere, eşyalara ve törenlere ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Bu bağlamda milletin ve millî kültürün tanımı yapılmış, her milletin kendine özgü maddi ve manevi değerler meydana getirdiği ifade edilmiştir. Her milletin; kendine özgü dilinin, geleneklerinin ve göreneklerinin, millî kıyafetlerinin, bayramlarının, inançlarının, ahlaki değerlerinin, sanat anlayışının olduğu vurgulanmıştır. Bu maddi ve manevi

değerlerin milletleri birbirinden ayırdığı dile getirilmiştir. Ders kitabında kökleri tarihin derinliklerine uzanan Türk milletinin zengin bir kültüre sahip olduğu belirtilmiştir. Dinî bayramlarda büyüklerin ellerini öpmenin, misafire kahve ikram etmenin, sünnet ve düğün törenleri yapmanın, hastaları ziyaret etmenin millî kültür öğelerimizden olduğu bahsedilmiştir. Ayrıca evlerde millî kültürü yansıtan eşyaların ve sanat eserlerinin bulunduğu ifade edilmiştir. Ders kitabında Türk kahvesi ve kahve ikramı hakkında ayrıntılı bilgi verilmiştir. Çeyiz, çeyiz sandığı, el örgüleri ve gelin alma töreni hakkında da bilgiler sunulmuştur. Gelin alma törenlerinde yapılan sandığa oturup bahşiş alma geleneği anlatılmıştır. Kitapta millî kültürü yansıtan öğelerin yalnızca evlerde değil çevrede de görülebileceği, bunların mahalledeki tarihî bir yapı, bir anıt ya da çarşıda, pazarda satılan el işi ürünler olabileceği söylenmiştir. Millî kültür öğelerinin görülebileceği yerlerden birinin de pek çok şehirde bulunan etnografya müzeleri olduğu bilgisi verilmiştir. Isparta'nın halıcılıktaki önemi ve Isparta'daki etnografya müzesi anlatılmıştır. Bu müzede gül yağının üretiminin nasıl sergilendiği açıklanmıştır. Müzedeki bir diğer bölümün Etnografik Eserler Salonu olduğu ve bu salonda kız isteme sahnesinin, kına gecesinin, çalgıcıların ve kına töreninde ikram edilen bulgur aşının hazırlanışının mankenlerle canlandırıldığı dile getirilmiştir. Etnografik Eserler Salonu'nda Yörüklerle ait toprak ev maketinin, hamur tahtasında yufka açan Yörük kadını, halı dokuyan genç kız, çıkırıkta ip eğiren Yörük erkeği mankeninin yer aldığı ifade edilmiştir. Vitrinlerde ise çeşitli aydınlatma araçlarının, gülabdanların, buhurdanlıkların, kadın ve erkek giysilerinin, mutfak ve kahve kültürünü yansıtan kap kacakların bulunduğu bilgisi verilmiştir. Çevrede millî kültürü yansıtan, çeşitli amaçlarla inşa edilmiş mimari yapıların bulunduğu, bu yapıların tarihî bir köprü, cami, medrese, çeşme, kervansaray veya bir ev olabileceği dile getirilmiştir. Ders kitabında Mardin evleri, Kasımiye Medresesi ve Mardin'de bulunan tarihî mekânlar hakkında da geniş bilgi verilmiştir. Ders kitabında yer verilen kültürel mirasla ilgili çeşitli görseller Şekil 4'te sunulmuştur.

Şekil 4. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Verilen Kültürel Mirasla İlgili Çeşitli Görseller (s. 38-42)

Şekil 4'te yer alan görsellerin yanı sıra 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında öğrencilere "Ülkemizdeki tarihî önemi olan mimari yapılar veya tarihî mekânlardan hangilerini gezip görmek istersiniz?" şeklinde bir soru yöneltilmiştir. Ayrıca dini bayramlar hakkında açıklamalar yapılarak bayramlaşmayı imgeleyen bir görsele yer verilmiştir. Ders kitabında millî kültürü yansıtan kutlama ve törenler hakkında da bilgi verilmiştir.

Geçmişten Bugüne Çocuk Oyunları başlıklı konuda hem geçmişteki hem de günümüzdeki çocuk oyunları hakkında geniş bilgi verilmiştir. Bu bağlamda geleneksel çocuk oyunlarından bahsedilmiştir. Çelik çomak, seksek, beştaş, körebe, yakan top, saklambaç, istop, dalye, ip atlama, çember çevirme, bilye, uçurtma uçurma, aşık oyunu ve aç kapıyı bezirganbaşı gibi çocuk oyunları anlatılarak bu oyunlarla ilgili bazı görsellere yer verilmiştir. Bu görseller Şekil 5'te sunulmuştur.

Şekil 5. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Geleneksel Çocuk Oyunlarına Yönelik Görseller (s. 45-47)

4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının ikinci ünitesi olan Geçmişimi Öğreniyorum adlı ünitenin Neler Öğrendiniz adlı ölçme değerlendirme bölümünde kültürel mirasla ilgili sorulara sıkça yer verildiği görülmüştür.

Bu kapsamda milli kültür, etnografya müzesi, gül yağı, âşık oyunu, düğün törenleri, saklambaç oyunu, dalye oyunu, sözlü tarih, topaç oyunu, tarihi ve kültürel mirasın korunmasıyla ilgili sorular sorulmuştur.

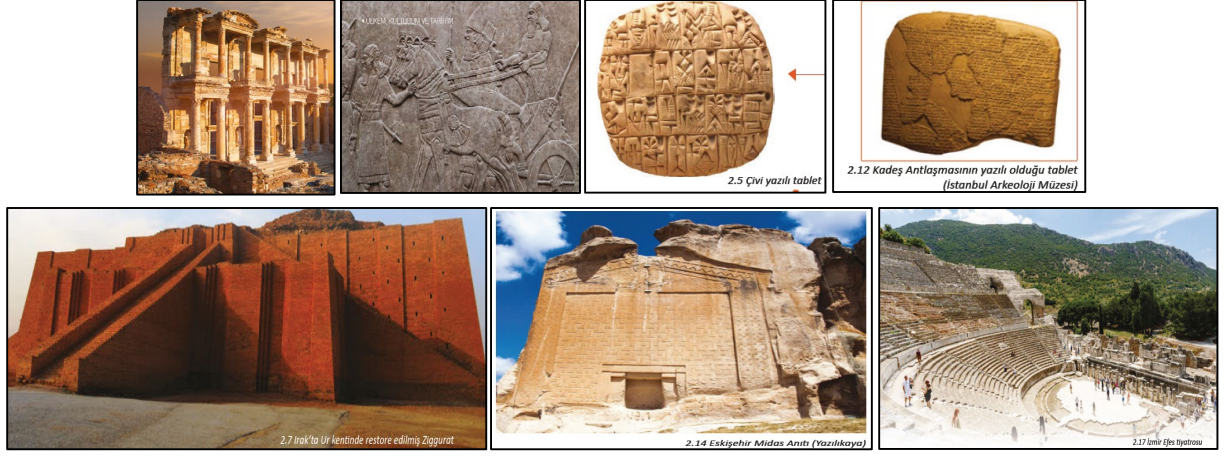
4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında doğal ve kültürel mirasla ilgili olamayan konularda da anlatımı güçlendirmek ve akılda kalıcılığı arttırmak için doğal ve kültürel mirasa yönelik görsellere yer verilmiştir. Örneğin, Yönlerimiz başlıklı konuda Hacivat ile Karagöz'den, Çevremizde Neler Var adlı konuda doğal mirasa yönelik öğelerden ve Farklı Kültürler başlıklı konuda farklı ülkelerdeki kültürel mirasa yönelik öğelerden yararlanılmıştır. Söz konusu görsel Şekil 6'da sunulmuştur.

Şekil 6. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Doğal ve Kültürel Mirasla İlişkili Görseller (s. 62, 70, 81, 176, 191, 193)

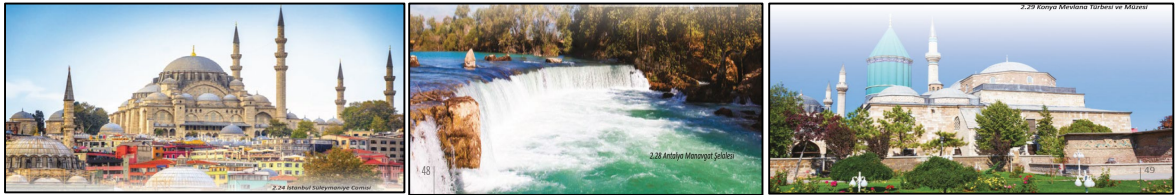
4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında doğal ve kültürel mirasla ilgili metinlere ve görsellere yer verildiği görülmüştür. Özellikle kültürel mirasla ilgili öğelerin ayrıntılı olarak açıklandığı tespit edilmiştir. Ders kitabında doğal ve kültürel mirasın öğretimi üzerinde durulduğu ve buna yönelik bir bilincin oluşturulmaya çalışıldığı saptanmıştır. Ayrıca doğal ve kültürel mirasla doğrudan ilişkili olmayan konuların bazılarında Şekil 6'da sunulan görsellere yer verilmiştir. Bu bilgiler ışığında 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında doğal ve kültürel miras öğelerini öğretecek ve öğrencilerde doğal ve kültürel mirası koruma bilinci oluşturacak yazılı ve görsel öğelere yer verildiği görülmüştür. Bunun yanı sıra ders kitabında Türkiye'nin çeşitli bölgelerindeki turistik alanlara ve eserlere yer verildiği tespit edilmiştir. Bu durumun turizme katkıda bulunacağı ve öğrencilerde gezip görme arzusu uyandıracacağı düşünülmektedir.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının ilk ünitesi olan Toplum İçinde Ben başlıklı ünitenin Öğrendiklerimi Uyguluyorum başlıklı ilk konusunda öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi sayesinde tarihi ve kültürel zenginlikleri tanıyacakları ifade edilmiştir. Ayrıca bu dersle doğal ve kültürel eserleri keşfedecekleri, doğal ve kültürel mirası koruma ve yaşatma konusunda duyarlı olacakları, yaşadıkları çevreyi, ülkeyi ve dünyayı daha iyi tanıyacakları belirtilmiştir. Aynı ünitenin ikinci konusu olan Olaylar ve Sonuçları adlı konuda doğal bir miras olan turistik bir gölle ilgili açıklamalar yapılmış ve bu gölün kurumasından bahsedilmiştir. Bu şekilde öğrencilerde doğal mirasın ve turistik alanların korunmasına yönelik bilinç oluşturulmaya çalışılmıştır. Ders kitabında yer alan Ülkem, Kültürüm ve Tarihim adlı ikinci ünitenin kapağında İzmir'in Selçuk ilçesindeki Efes Antik Kent'te bulunan Celsus Kütüphanesi ile Asurlu Askerler ve Kralın Arabası adlı görsellere (Şekil 7) yer verilmiştir. Ayrıca ders kitabında öğrencilerin bu üniteye Anadolu ve Mezopotamya medeniyetlerinin insanlığa katkılarını fark edecekleri, çevrelerindeki doğal varlıkları, yapıtları ve tarihi mekânları tanıyıp tanıtabilecekleri, Türkiye'nin çeşitli bölgelerine ait kültürel özellikleri karşılaştırabilecekleri, kültürün bir arada yaşamadaki rolünü ve kültürel unsurların geçmişten bugüne olan gelişimini fark edebilecekleri ifade edilmiştir. Bu ünitenin ilk konusu olan Tarihe Yolculuk başlıklı konuda ilk çağ uygarlıkları anlatılmış, bu uygarlıklara yönelik tarihi ve kültürel eserlere ait görsellere yer verilmiştir. Ders kitabındaki bu görsellerden bazıları Şekil 7'de sunulmuştur.

Şekil 7. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Kültürel Mirasla İlişkili Görseller (s. 35, 36, 37, 38, 40,42, 43)

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Ülkem, Kültürüm ve Tarihim başlıklı ünitenin Tarihe Yolculuk konusu kapsamında gerek doğal ve kültürel miras öğelerine gerekse de dünyanın değişik bölgelerinde bulunan turistik alan ve eserlere sıkça yer verilmiştir. Bu çerçevesinde ilkçağ uygarlıkları anlatılmıştır. Şekil 7'de görüldüğü gibi çivi yazısından, zigguratlardan, kabartmalardan, Irak'ta Babil kentinde bulunan İhtar Kapısı'ndan, Hammurabi ve Babil Tanrısı adlı eserden, Asurlulara ait bir rölyeften, Mezopotamya duvar panosundan, Çatalhöyük'ten (Konya), Göbeklitepe'den (Şanlıurfa), Kadeş Antlaşması'ndan, Hattuşa'dan (Çorum), anallardan, Tuşpa'dan (Van), Eskişehir Midas Anıtı'ndan (Yazılıkaya), Kral Yolu'ndan, Efes Antik Kent'ten, İnandık Vazosu'ndan ve Güneş Kursu'ndan bahsedilmiştir. Ayrıca bunlara ait görsellere yer verilmiştir. Bu kültürel miras öğeleri tanıtılmış, açıklanmış ve buldukları alanlar ile müzeler belirtilmiştir. Ülkem, Kültürüm ve Tarihim adlı ünitenin ikinci konusu olan Güzel Ülkem adlı konuda Türkiye'nin çeşitli yerlerindeki doğal ve kültürel miras öğelerinden ve turistik yerlerden bahsedilmiştir. Bu konuda Türkiye'deki gezilmesi ve görülmesi gereken yerler hakkında bilgi verilmiştir. Bursa'nın Cumalıkızık köyü, Edirne'deki tarihi çeşmeler, İstanbul Süleymaniye Camisi, Topkapı Sarayı, Adalar, Abant Gölü ve İstanbul'un turistik yerleri anlatılmıştır. Yine bunların bazılarında ait görseller sunulmuştur. Ders kitabında ayrıca Konya Mevlana Türbesi ve Müzesi'ne ait görsele yer verilmiştir. Ders kitabında Antalya'daki tarihi, kültürel ve turistik alanlara da yer verilmiştir. Perge, Manavgat Şelaleleri ve Antalya'da bulunan müzeler hakkında bilgi verilmiş ve bu bilgiler çeşitli görsellerle desteklenmiştir. Ders kitabında bulunan doğal ve kültürel miras öğeleri ile turistik alanlara ait bazı görseller Şekil 8'de sunulmuştur.

Şekil 8. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan İstanbul Süleymaniye Camisi, Antalya Manavgat Şelalesi ve Konya Mevlana Türbesi'ne Ait Görseller (s. 47, 48, 49)

Şekil 7 ve Şekil 8'de görüldüğü gibi ders kitabının Ülkem, Kültürüm ve Tarihim adlı birinci ünitesinin ilk iki konusu olan Tarihe Yolculuk ve Güzel Ülkem adlı konularda Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde yer alan turistik alanlara, doğal ve kültürel öğelere sıkça yer verilmiştir. Bu turistik alanlar, doğal ve kültürel öğeler hakkında bilgi verilmiş ve bu bilgiler çeşitli görsellerle desteklenmiştir. Öğrencilerde gezip görme arzusu uyandıracak bu bilgi ve görsellerle ayrıca doğal ve kültürel mirası korumaya yönelik bir bilinçte oluşturmak amaçlanmıştır.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının Ülkem, Kültürüm ve Tarihim adlı ünitesinin üçüncü konusu ise Kültürel Özelliklerimiz adlı konudur. Bu konuda ilk olarak dini bayramlar olan Ramazan Bayramı ve Kurban Bayramı hakkında bilgi verilmiştir. Ankara Kızılcahamam'daki çocukların ramazan bayramını nasıl geçirdiği anlatılmıştır.

Rize'ye bağlı Akdere köyündeki Kurban Bayramı kutlamaları anlatılmış, kurban bayramında köylünün bayramlaştığı, horon tepildiği ve yöresel yemekler yapıldığı dile getirilmiştir. Anadolu'da el sanatlarının, mimarinin, giysilerin, müziklerin, yemeklerin yöreden yöreye benzerlikler ve farklılıklar gösterdiği ifade edilmiş ve bunlar ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu bağlamda halı dokumacılığı hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş ve bu bilgiler üç görselle desteklenmiştir. El sanatları anlatılmış ve Türkiye'de çeşitli yörelerde yapılan en sanatları hakkında bilgi verilerek öğrencilerin bunları karşılaştırmaları, aralarındaki benzerlik ve farklılıkları bulmaları istenmiştir. Ders kitabında düğünler hakkında da geniş bilgi verilmiştir. Düğün törenlerindeki adet, gelenek ve görenekler anlatılmıştır. Davul, zurna, gelin, damat, çeyiz, çeyiz sandığı, düğün kâhyası, sağdıç, bayrak yemeği, okuntu, kına yakma, gelin alma gibi kültürel öğeler açıklanmıştır. Halk oyunları hakkında ayrıntılı bilgi verilmiş ve hangi yörede hangi halk oyununun oynandığı ifade edilmiştir. Ayrıca bazı halk oyunlarının çıkış noktası da anlatılmıştır. Oyunlarda kullanılan giysilerin oynandığı yörenin geleneksel kıyafetleri olduğu, halk oyunlarının birlik ve beraberliği, paylaşmayı arttırdığı dile getirilmiştir. Bar, horon ve zeybek gibi halkoyunları hakkında bilgi sunulmuş ve bu oyunlarla ilgili görsellere yer verilmiştir. Bu görseller Şekil 9'da sunulmuştur.

Şekil 9. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Halk Oyunlarına (Bar, Horon, Zeybek) Dair Görseller (s. 53)

Kültürel Özelliklerimiz adlı konuda türküler hakkında bilgi verilmiştir. Türkü kelimesinin kökeni açıklanmış ve türkülerin kültürel öğelerden biri olduğu, mutlulukları, hüznüleri bir arada yaşayan halkın ortak anıları olduğu ifade edilmiştir. Tokat yöresine ait olan "Burçak Tarlası" adlı türküye yer verilmiştir. Türkiye'de bulunan evlerin özelliklerinin yöreden yöreye değiştiği ifade edilerek geleneksel ve tarihi evler hakkında bilgi verilmiştir. Evlerin yapı malzemeleri ve bölümleri anlatılmıştır. Ders kitabında Şekil 10'da gösterilen Beypazarı ve Antalya Evlerine ait görsellere yer verilmiştir. Ders kitabında yer alan etkinlikte öğrencilerden bir ili seçmeleri ve yaşadıkları il ve seçmiş oldukları bu ili kültürel yönlerden karşılaştırmaları istenmiştir. Ayrıca bu etkinlikte Ayasofya Cami'sine ait bir görsele yer verilmiştir.

Şekil 10. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Beypazarı ve Antalya Evleri ile Ayasofya Camisi'ne Dair Görseller (s. 55, 56)

5. sınıf seviyesindeki Ülkem, Kültürüm ve Tarihim adlı ünitenin dördüncü ve son konusu olan Geçmişten Günümüze adlı konuda da doğal ve kültürel miras öğelerine yer verilmiştir. Konunun girişinde yer alan alıştırma sorusunda öğrencilerden Levni'ye ait bir minyatürde yer alan kıyafet ve sofralarla günümüzdeki kıyafet ve sofraları karşılaştırmaları istenmiştir. Bu konuda kültürel öğelerin zaman içerisinde nasıl değiştiği ve geliştiği ele alınmıştır. Yabancı dillere Türkçeden geçen Yoğurt anlatılmış ve 1555 yılında Osmanlı Devleti'ni ziyaret eden Avusturya-Macaristan elçisinin yoğurt ile ilgili ifadelerine yer verilmiştir. Yoğurtla ilgili olarak Nasrettin Hoca fıkralarına değinilmiş ve "Ya Tutarsa" adlı fıkraya yer verilmiştir. Geçmişten Günümüze başlıklı konuda misafirperverlikten bahsedilmiş ve kolonyanın tarihine yer verilmiştir. Bununla birlikte gül suyu, lokum ve çay hakkında bilgiler verilmiş ve tarihi geçmişleri ele alınmıştır. Mendil ve selamlaşmak gibi

unsurlar da konu kapsamında yer verilen ögeler arasındadır. 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Türk-İslam bilim insanlarına, bu bilim insanlarının eserlerine ve ortak özelliklerine, milli bayramlara, istiklal marşına ve bayrağa yönelik bilgiler ve görseller sunulmuştur.

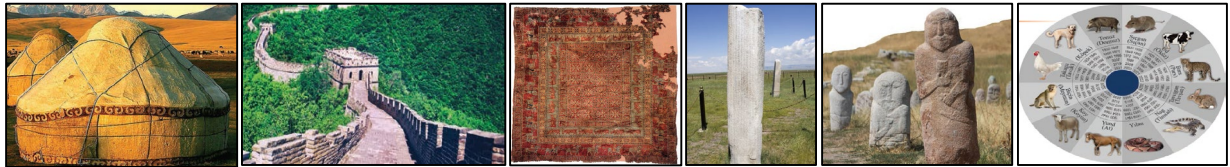
6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının Biz ve Değerlerimiz adlı birinci ünitesinin Bizi “Biz” Yapanlar başlıklı ikinci konusunda dil, din, gelenek, görenek, kimlik, kültür, millî, mimari ve tarih gibi kavramlara yer verilmiş ve bu kavramların bir milleti millet yaptığı ifade edilmiştir. Bu kavramlarla ilgili yazılı ve görsel ögelere yer verilmiştir. Bu görsellerden bazıları Şekil 11’deki tarihi evler, Çanakkale Şehitliği ve Selimiye Camisi ile ilgili görsellerdir. Ayrıca bu konuda kazanıma yönelik atasözlerine ve deyimlere yer verilmiştir. Ders kitabında milli ve manevi değerlerin ayrıntılı olarak açıklandığı görülmüştür.

Şekil 11. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Tarihi Evler, Çanakkale Şehitliği ve Selimiye Camisi İle İlgili Görseller (s. 18, 22, 24)

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının Biz ve Değerlerimiz adlı birinci ünitesinin Kır Çiçekleri Gibi Rengarenk başlıklı üçüncü konusu kapsamında birlik ve beraberlik, farklılıklara saygı, hoşgörü gibi değerlere vurgu yapmak amacıyla ders kitabında Hatay’da bulunan Habib-i Neccar Camisine ve bir kiliseye ait görsellere yer verilmiştir. Ayrıca aynı konuda kilim anlatılmış ve kilim motiflerine yer verilmiştir. Birinci ünitenin dördüncü konusu olan Bir Elin Nesi Var İki Elin Sesi Var başlıklı konuda sivil toplum kuruluşu (STK), sosyal yardım, toplumsal dayanışma, imece, vakıf, sadaka, sadaka taşı, misafirperverlik ve dernek gibi kavramlar incelenmiş ve bunlara yönelik yazılı ve görsel ögelere yer verilmiştir. Kayseri Hunat Hatun Külliyesi’ne ait görsel de bunlardan biridir. Aynı Ünitenin son yani beşinci konusu olan Hak, Özgürlük, Sorumluluk adlı konuda kazanımı destekleme amaçlı turistik bir alan olan İstanbul’daki İstiklal Caddesi’ne yer verilmiştir.

Ders kitabının ikinci ünitesi Tarihe Yolculuk adlı ünitedir. Ders kitabında bu ünitenin kapak resmi Divriği Ulu Camii ile ilgilidir. İkinci ünitenin ilk konusu Türklerin Ana Yurdu Orta Asya isimli konudur. Bu konu kapsamında ilk Türk devletleri siyasi, askeri, ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden ele alınmıştır. Türklerin Orta Asya’daki yaşamı anlatılırken konargöçer çadırlarından da bahsedilmiş ve bu çadırlara ait görseller (Şekil 12) sunulmuştur. Bu konu çerçevesinde Türk destanlarından ayrıntılı olarak bahsedilmiştir. Asya Hun Devleti’nin tarihi anlatılmış ve Mete Han’ın Çin’e düzenlediği seferler bağlamında Çin Seddi’ne (Şekil 12) yer verilmiştir. Ayrıca İpek Yolu’nun önemi anlatılmıştır. Kitapta dünyanın en eski halılarından biri olan Pazırık Halısı hakkında bilgi verilmiş ve görseller sunulmuştur. Bunun yanı sıra Kök Türk Abideleri (Orhun Kitabeleri), balballar, Türklere ait alfabeler ve On İki Hayvanlı Türk Takvimi hakkındaki bilgilere ve görsellere (Şekil 12) yer verilmiştir.

Şekil 12. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Konargöçer Çadırları, Çin Seddi, Pazırık Halısı, Orhun Abideleri, Balballar ve On İki Hayvanlı Türk Takvimi İle İlgili Görseller (s. 49, 50, 54, 57, 59, 63)

6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının ikinci ünitesinin ikinci konusu İslamiyet’in Doğuşu başlıklı konudur. İslamiyet’in doğuşunun anlatıldığı bu konuda İslamiyet ile ilgili eserlere ait bilgi ve görsellere de yer verilmiştir. Bu kapsamda Mekke’de bulunan Kâbe’ye, Hira Mağarası’nın yer aldığı Nur Dağı’na, Medine’de bulunan Mescidi Nebevîye, Kur’an-ı Kerim’e (bir tanesi Topkapı Sarayı’nda Bulunan Hz. Osman Dönemi’ne Ait Kur’an-ı Kerim ile ilgilidir), Irak’ta bulunan Samarra Ulu Cami Minaresine ait anlatımlara ve görsellere yer

verilmiştir. Ders kitabının ikinci ünitesinin üçüncü konusu Türkler İslamiyet İle Tanışıyor şeklinde adlandırılmıştır. Bu konuda Türklerin İslamiyet'e geçişi anlatılmıştır. Özbekistan'da bulunan Ribat-ı Melik Kervansarayı, Kutadgu Bilig, Divanı Lügatit Türk, Atabetül Hakayık, Divanı Hikmet ve Nevruz kutlamaları gibi eserler ve kültürel öğeler hakkında açıklamalara yer verilmiş ve bu açıklamalar çeşitli görsellerle desteklenmiştir. Tarihe Yolculuk adlı ikinci ünitenin dördüncü konusu ise Yeni Yurt Anadolu'dur. Bu konuda Türklerin Anadolu'yu yurt edinme süreci ele alınmıştır. Türklerin Anadolu'daki askeri, siyasi, kültürel ve mimari faaliyetleri anlatılmıştır. Bu bağlamda Türklerin Anadolu'da yapmış oldukları eserlere ait açıklamalara ve görsellere bolca yer verilmiştir. Örneğin ders kitabında Büyük Selçuklu Devleti'nde kullanılan Çift Başlı Kartal Figürü anlatılmış ve günümüzde Konya'da bulunan bir Çift Başlı Kartal Figürüne ait görsel sunulmuştur. Günümüze kadar ulaşan Saltuklu eserlerinin Erzurum Kale Camisi, Mama Hatun Külliyesi ve Emir Saltuk Türbesi olduğu belirtilmiş ve Erzurum'da bulunan Üç Kümbetler adlı esere ait görsele yer verilmiştir. Tokat Nıksar'da bulunan ve Anadolu'daki ilk medrese olan Yağlıbasan Medresesi'nin Danişment Beyliği tarafından yapıldığı belirtilmiş ve bu anlatım Yağlıbasan Medresesi'ne ait bir görsel ile desteklenmiştir. Kitapta Sivas'ta bulunan Divriği Ulu Cami ve Darüşşifasına ait açıklamalar yapılmış, bu eserin Mengücekliler'in en önemli eseri olduğu dile getirilmiş ve bu esere ait bir görsele yer verilmiştir. Artuklular'ın anlatıldığı kısımda ise Malabadi Köprüsü (Diyarbakır), Mardin Hatuniye Medresesi ve Diyarbakır Ulu Cami gibi eserlerin bu beyliğe ait olduğu ifade edilerek Diyarbakır'da bulunan Malabadi Köprüsü'ne ait bir görsel sunulmuştur. Selçuklu sultanlarının, vezirlerin ve emirlerin pek çok medrese inşa ettirdikleri belirtilerek Kayseri'deki Gevher Nesibe Şifahanesi, Kırşehir'deki Cacabey Medresesi, Konya'daki İnce Minareli Medrese, Sivas'taki Gök Medrese ve Erzurum'daki Yakutiye Medresesi buna örnek olarak gösterilmiştir. Ayrıca bu eserlerin çoğuna ait görsel öğrencilere sunulmuştur. Kitapta kervansarayların misyonu ve önemi anlatılmış ve Aksaray'da bulunan Sultan Hanı (Kervansaray) adlı esere ait görsele yer verilmiştir. Ahi Teşkilatı'nın açıklandığı kitapta ayrıca günümüzde Kırşehir'de bulunan Ahi Evran Heykeli'ne ait bir görsele de yer verilmiştir.

Ders kitabında farklı konularda da anlatımı güçlendirmek ve akılda kalıcılığı arttırmak için Türkiye'nin değişik bölgelerindeki doğal, kültürel ve turistik yerlere ait görsellere yer verildiği tespit edilmiştir. Örneğin Türkiye'deki iklim türlerinin ele alındığı konuda Türkiye'deki pek çok ilde bulunan turistik yerlere ait görseller yer almaktadır. Yine dünyadaki iklim türlerinin ele alındığı konuda da dünyanın çeşitli bölgelerindeki doğal, kültürel ve turistik yerlerle ilgili görseller bulunmaktadır. Özellikle coğrafya ile ilgili konularda Türkiye'deki değişik mekânları tanıtıcı görsellerin bulunduğu görülmüştür. Yine 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının altıncı ünitesi olan Yönetime Katılıyorum adlı üniteye konu ve kazanımları desteklemek üzere Ankara'da bulunan Anıtkabir'e, Birinci Büyük Millet Meclisi Binası'na, II. TBMM Binası'na, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi'ne ve Anayasa Mahkemesi Binası'na ait görsellere yer verilmiştir. Özetle 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Türkiye'nin pek çok bölgesine ait çok sayıda doğal, kültürel ve turistik yerlere ve eserlere ait açıklamaların, görsellerin ve etkinlik sorularının bulunduğu görülmüştür. Ders kitabında öğrencilerin Türkiye'nin doğal, kültürel ve turistik zenginliklerini tanımalarını sağlayacak, onlarda doğal ve kültürel mirası koruma bilincini arttıracak yazılı ve görsel öğelerin bolca yer aldığı saptanmıştır. Öte yandan ders kitabının Türkiye'deki pek çok doğal, kültürel ve turistik öğeyi öğrencilere tanıttıkları nitelikte olduğu görülmüştür.

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında yer alan Birey ve Toplum adlı birinci üniteye İnsandan İnsana Giden Yol başlıklı birinci konuda Mevlâna Celâleddîn-i Rumi ile ilgili bir görsele yer verildiği görülmüştür. İletişimin Gücü adlı ikinci konuda ise anlatımı güçlendirmek ve akılda kalıcı olmasını sağlamak için Nasreddin Hoca ile ilgili bir görsel sunulduğu tespit edilmiştir. Ayrıca bu konuda sözsüz iletişim çerçevesinde el işinden, oyalı yazmadan, kilimden ve kapı tokmağından bahsedilmiş ve bunlarla ilgili görseller sunulmuştur. Hızlı İletişim Güçlü Toplum başlıklı konuda ise tellalardan bahsedilmiş ve davul çalan bir insan figürüne yer verilmiştir. Kültür ve Miras adlı ikinci üniteye doğal, kültürel ve turistik pek çok yazılı ve görsel öğeye yer verildiği görülmüştür. Ünite kapağında pek çok esere ait öğeyi barındıran bir görsele yer verildiği saptanmıştır. Bu kapak resmi Şekil 13'te gösterilmiştir.

Şekil 13. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İkinci Ünitesine Ait Kapak Resmi (s. 40)

7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının birinci ünitesinin Beylikten Cihan Devletine başlıklı ilk konusunda Osmanlı'nın Rumeli'ye geçişi kapsamında Çimpe Kalesi anlatılmış ve bu kaleye ait görsellere yer verilmiştir. Ayrıca Anadolu Hisarı'ndan ve İznik'te ilk medresenin açılışından bahsedilmiştir. Düzce ilinin Akçakoca ilçesinde bulunan Akçakoca, Osman Gazi ve Konuralp Heykellerine ait görsel yer verilmiştir. İstanbul'un fethinin ele alındığı kısımda İstanbul'da bulunan Rumeli Hisarı anlatılmış ve bu hisara ait görsel yer verilmiştir. Değişen Dünyada Değişen Osmanlı adlı konuda Osmanlı islahatları ele alınmış ve bu bağlamda İstanbul'da bulunan III. Ahmet Çeşmesi ile 1930 yılında Ankara'da açılan Ziraat Bankası'na ait görsellere yer verilmiştir. Ayrıca farklı şehirlerde bulunan Osmanlı dönemine ait eserlerle ilgili görseller sunulmuştur. Bursa'da bulunan Osmanlı Evleri, İstanbul'da bulunan Fatih Camii ile Mihrîşah Sultan İmaret'i de bunlardan bazılarıdır. Ayrıca Türk kültürüne özgü olan çini sanatı, kahve, ebru sanatı ve hat sanatı hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca konu ve kazanımları desteklemek üzere ders kitabında Türkiye'nin ve dünyanın çeşitli yerlerinde bulunan doğal, kültürel ve turistik alanlara dair görseller sunulmuştur. Bu görsellerden bazılarına Şekil 14'te yer verilmiştir.

Şekil 14. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer alan Konya'daki Çatalhöyük, Nevşehir'deki Kapadokya, İspanya'daki Kurtuba Mescidi-Cordoba ve Semerkant Rasathanesi'ne Ait Görseller (s. 98, 99, 140)

Şekil 14'te görüldüğü gibi ders kitabında Türkiye'deki doğal, tarihi, kültürel ve turistik öğeleri tanıtıcı görsellere çokça yer verilmiştir. Ayrıca yazılı öğelerle bu eserler öğrencilere tanıtılmış ve açıklanmıştır. Aydın'da bulunan Milet, İstanbul'da bulunan Sultanahmet Camii, Sivas'ta bulunan Buruciye Medresesi, İstanbul'da bulunan ve tarihi bir niteliği olan Haydarpaşa Numune Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İzmir'de bulunan Ayasuluk Kalesi, İznik Süleyman Paşa Medresesi ve Bilge Kağan Yazıtı çok sayıda esere ait yazılı ve görsel öğeler ders kitabında yer almıştır. 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının doğal, kültürel ve turistik öğeler bakımından zengin bir niteliğe sahip olduğu görülmüştür.

Sonuç ve Tartışma

Bu araştırmada doğal ve kültürel mirasın korunmasında Sosyal Bilgiler dersinin yeri ve öneminin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın amacına yönelik olarak "Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında doğal ve kültürel mirasa yönelik öğelere nasıl yer verilmiştir?" ve "Sosyal Bilgiler ders kitaplarında doğal ve kültürel mirasa yönelik öğelere metinlerde, görsellerde, ölçme ve değerlendirme sorularında nasıl yer verilmiştir?" şeklindeki iki soruya yanıt aranmıştır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde öğretim programında doğal ve kültürel mirasla dolaylı veya doğrudan ilgili olan özel amaçların yer aldığı sonucuna

ulaşmıştır. Özel amaçlarda Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programıyla öğrencilerin kültürel kalkınmanın önemini kavramalarının ve milli değerleri yaşatmaya istekli olmalarının hedeflendiği tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin Türk tarihini ve kültürünü oluşturan temel öğeleri kavramalarının, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesine yönelik bilinci kazanmalarının amaçlandığı görülmüştür. Öğretim programının özel amaçlarında doğal mirasla ilgili ifadelerin de olduğu saptanmıştır. Programda bu ders sayesinde öğrencilerin yaşadıkları çevre ile dünyanın genel coğrafi özelliklerini tanıyabileceklerinin, mekânı algılama ve çevre ile insan arasındaki etkileşimi açıklama becerilerini geliştirebileceklerinin ifade edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde doğal mirasın önemini kavrayacaklarının, kaynakların ve doğal çevrenin sınırlılığının farkına varacaklarının, çevre duyarlılığı kazanarak doğal kaynakları korumaya çalışacaklarının ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olacaklarının anlatıldığı tespit edilmiştir. Bu bilgiler ışığında öğretim programının özel amaçlarının; öğrencilere doğal ve kültürel mirası öğretmeye, öğrencilerde doğal ve kültürel mirasın korunması yönünde duyarlılık oluşturmaya, Türkiye’de ve dünyada bulunan doğal, kültürel, tarihi ve turistik öğeleri görme merakı uyandırmaya yönelik olarak hazırlandığı görülmektedir. Öğretim programları, amaçlanan hedeflere ulaşılması için öğretimin belirli bir düzen dâhilinde gerçekleştirilmesini sağlar. Öğretim programları hem bireyin hem de toplumun gelişim, dönüşüm ve ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilir (Özcan ve Koştur: 140). Günümüzün en önemli ihtiyaçlarından birinin de doğal ve kültürel mirasın korunması ve tanıtılması olduğu düşünüldüğünde öğretim programlarının bu doğrultuda düzenlenmesinin gerekliliği net bir biçimde anlaşılmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının özel amaçlarında doğal ve kültürel mirasa yönelik öğelere yer verilmesi programın güçlü yönlerinden birini oluşturmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin tarih, coğrafya ve vatandaşlık eğitimi başta olmak üzere sosyal bilimlere yönelik disiplinler arası bir ders olduğu düşünüldüğünde doğal ve kültürel mirasın öğretimindeki, korunmasındaki ve tanıtılmasındaki önemi daha net görülmektedir. Ayrıca bu derste Türkiye’de yer alan turistik mekânların tanıtılması turizmin geleceği açısından son derece önemlidir. Bu bağlamda öğretim programının özel amaçları incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersinin doğal ve kültürel mirasın öğretimindeki, korunmasındaki ve turizmin uzun vadede geliştirilmesi bağlamındaki önemi daha net anlaşılmaktadır. Gürel ve Çetin (2018) yapmış oldukları çalışmada Sosyal Bilgiler eğitiminin doğası gereği kültür ile yakından bir ilişkiye sahip olduğunu ve Sosyal Bilgiler dersinin kültür aktarımı açısından en önemli derslerden biri olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretim programında kültürel korumaya, öğrencilerin Türk kültürüne ait öğeleri korumasına ve bu öğeleri geliştirmeye çalışmasına vurgu yapıldığını belirtmişlerdir. Fakat özellikle kazanımların bu bağlamda geliştirilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Yıldırım ve Çetin (2022) yapmış oldukları çalışmada hem turizmin hem de sosyal bilgiler dersinin birçok disiplinle ilişkili olması ve toplumsal eğitim düzeyinde verilen turizmin eğitimin amaçlarının sosyal bilgiler öğretiminin amaçlarıyla örtüşmesi, turizm ve sosyal bilgiler arasında doğrudan bir ilişki kurulmasını sağladığını ifade etmişlerdir. Hem Gürel ve Çetin (2018) hem de Yıldırım ve Çetin (2022) tarafından yapılmış olan çalışmalara ait sonuçların bu araştırmanın bulgularını destekler nitelikte olduğu belirtilebilir. Fakat İlhan, Şeker ve Kapıcı (2015) yapmış oldukları çalışmada Dünya ve Türkiye ekonomisi açısından en önemli gelir kaynaklarından biri olan turizm sektörünün kavram olarak Sosyal Bilgiler dersinin genel amaçlarında, öğretim programda ve de ders kitaplarında yeteri kadar yer bulamadığını ifade etmişlerdir. Dolayısı ile İlhan, Şeker ve Kapıcı (2015) tarafından dile getirilen ifadeler bu araştırmanın bulgularıyla çelişmektedir. Achille ve Fiorillo (2022) yapmış oldukları çalışmada Sosyal Bilgiler gibi çok disiplinli derslerin doğal ve kültürel mirasın öğretiminde önemli bir yere sahip olduğunu belirtmişlerdir. Bu nedenle öğretim programlarında bu hususun göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulamışlardır.

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan becerilerin bir kısmının doğal ve kültürel mirasla yakından ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretim programında yer alan değerler incelendiğinde 18 değer yer aldığı görülmüştür. Adalet, yardımseverlik, aile birliğine önem verme, vatanseverlik, bağımsızlık, tasarruf, barış, bilimsellik, sorumluluk, çalışkanlık, sevgi, dayanışma, saygı, duyarlılık, özgürlük, dürüstlük, eşitlik ve estetik şeklinde sıralanan bu değerlerin özellikle kültürel mirasla ilişkili olduğu ifade edilebilir. Aynı zamanda bu değerleri özümsemiş bireylerin doğal ve kültürel miras öğelerini özümseyeceği ve koruyacağı düşünülebilir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının uygulanmasında dikkate dilecek hususlar başlıklı bölümde doğal ve kültürel mirasla ilişkili öğelere yönelik ifadelerin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının yapısı başlıklı bölümde öğrenme alanlarıyla ilgili yapılmış olan açıklamalarda doğal ve kültürel miras öğelerine dolaylı veya doğrudan vurgu yapıldığı tespit edilmiştir. Son olarak Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim

Programında bütün sınıf seviyelerinde toplam 131 kazanım yer aldığı ve bu kazanımlardan 28'inin (%21) doğal ve kültürel mirasla ilişkili durumda olduğu görülmüştür. Doğal ve kültürel mirasla ilişkili en fazla kazanımın 7. sınıf seviyesinde olduğu (%35) tespit edilmiştir. Doğal ve kültürel mirasla ilişkili kazanımın en fazla olduğu öğrenme alanının Kültür ve Miras öğrenme alanı olduğu saptanmıştır. Çengelci'nin (2012) yapmış olduğu araştırmanın sonuçları bu çalışmada ulaşılan sonuçları destekler niteliktedir. Ulaşılan bütün bu sonuçlara dayalı olarak Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında doğal ve kültürel mirasın öğretiminin ve korunmasının önemsendiği söylenebilir. Ayrıca Sosyal Bilgiler Öğretim Programı genel amaçlarından, öğretim programındaki kazanımlardan ve alan yazında bulunan çeşitli araştırmalardan (Avcı ve Memişoğlu, 2016; Avcı, 2014; Uçar, 2014, Çengelci, 2012) hareketle Sosyal Bilgiler dersinin doğal ve kültürel mirasa yönelik eğitim verilecek en temel derslerden biri olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında her ne kadar doğal ve kültürel mirasa ilişkin kazanımlara yer verilmiş olsa da turizme yönelik kazanımlara yeterince yer verilmediği görülmüştür. Öğretim programında doğal ve kültürel mirasla ilişkili kazanımlar yeterince mevcut fakat doğrudan turizme yönelik kazanım sayısı oldukça sınırlı. Yıldırım ve Çetin (2022) tarafından yapılmış olan çalışmanın verileri de bu ifadeleri destekler niteliktedir. Türkiye'nin sahip olduğu doğal ve kültürel zenginlik göz önünde bulundurulduğunda ve turizmden gelen gelir dikkate alındığında bu durumun önemli bir eksiklik olduğu görülmektedir. İlhan, Şeker ve Kapıcı (2015) yapmış oldukları çalışmada Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve ders kitaplarında turizmle ilgili öğelere daha fazla yer verilmesi gerektiğini önermişlerdir. Bu bağlamda İlhan, Şeker ve Kapıcı (2015) tarafından yapılmış olan çalışmanın sonuçlarının bu araştırmanın bulgularını destekler nitelikte olduğu görülmektedir. Zhabykbayeva, Sanay, Bekish, Zhylybekova ve Kasymbekov (2021) tarafından yapılmış olan çalışmada öğretim programı ve ders kitaplarında kültürel mirasın öğretimine yönelik öğelere sıkça yer verildiği, fakat turizmin yeterince önemsenmediği sonucuna varılmıştır. Zhabykbayeva, Sanay, Bekish, Zhylybekova ve Kasymbekov (2021) tarafından yapılmış olan çalışmanın bulguları da bu araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

4. 5. 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında doğal ve kültürel mirasla ilgili metinlere ve görsellere yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle kültürel mirasla ilgili öğelerin ayrıntılı olarak açıklandığı tespit edilmiştir. Ders kitaplarında doğal ve kültürel mirasın öğretimi üzerinde durulduğu ve buna yönelik bir bilincin oluşturulmaya çalışıldığı saptanmıştır. Ayrıca doğal ve kültürel mirasla doğrudan ilişkili olmayan konuların bazılarında da anlatımı güçlendirmek ve akılda kalıcılığı arttırmak için konu ve kazanıma uygun olan doğal ve kültürel mirasla ilişkili görsellere yer verilmiştir. Bu bilgiler ışığında Sosyal Bilgiler ders kitaplarında doğal ve kültürel miras öğelerini öğretecek ve öğrencilerde doğal ve kültürel mirası koruma bilinci oluşturacak yazılı ve görsel öğelere yer verildiği anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra ders kitaplarında Türkiye'nin çok çeşitli bölgelerindeki turistik alanlara ve eserlere yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun turizme katkıda bulunacağı ve öğrencilerde gezip görme arzusu uyandıracığı düşünülmektedir. Ders kitaplarında öğrencilerin Türkiye'nin doğal, kültürel ve turistik zenginliklerini tanımalarını sağlayacak, onlarda doğal ve kültürel mirası koruma bilincini arttıracak yazılı ve görsel öğelerin bolca yer aldığı tespit edilmiştir. Batmaz ve Yurtbakan (2022) Sosyal Bilgiler ders kitaplarında doğal ve kültürel mirasla ilgili öğelere sıkça yer verildiği sonucuna ulaşmıştır. Batmaz ve Yurtbakan (2022) tarafından yapılmış olan araştırmanın bulguları da bu çalışmada ulaşılan sonuçları destekler niteliktedir. Ders kitapları Türkiye'deki pek çok doğal, kültürel ve turistik öğeyi öğrencilere tanıttıkları niteliktedir. Sosyal Bilgiler ders kitaplarının doğal, kültürel ve turistik öğeler bakımından zengin bir niteliğe sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kaya (2019) çalışmasında hem Sosyal Bilgiler programı hem de Sosyal Bilgiler ders kitaplarının tüm kademelerinde turizm kavramı ile ilgili bilgi ve görsellerin yer aldığını ifade etmiştir. Kaya'nın (2019) ifadeleri bu araştırmanın sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Sonuç olarak Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında ve ders kitaplarında doğal ve kültürel mirasa yönelik öğelere yer verildiği, Türk kültürünün, milli ve manevi değerlerin kazandırılmasının amaçlandığı, fakat turizm konusunun yeterince ele alınmadığı görülmüştür.

Öneriler

Çalışmada Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında doğal ve kültürel mirasla ilgili öğelere yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak öğretim programında turizme yönelik unsurların yeterince yer almadığı, turizmle ilişkili kazanımların da oldukça sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında turizm ile ilgili öğelere ve kazanımlara daha fazla yer verilebilir.

Ayrıca araştırmada Sosyal Bilgiler ders kitaplarında her ne kadar doğal, kültürel, tarihi ve turistik öğelere yeterince yer verilmiş olsa da turizm konusunun ders kitaplarında yeterince işlenmediği görülmüştür. Turizm doğal ve kültürel mirasın korunması ve buna yönelik duyarlılık oluşturulması noktasında önemli bir yere sahiptir. Ayrıca ülke ekonomisi için de oldukça önemlidir. Bu bilgiler doğrultusunda Sosyal Bilgiler ders kitaplarında turizmi ele alan konulara daha çok yer verilmesi önerilebilir.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer verilen doğal, kültürel, tarihi ve turistik öğelerin daha çok Türkiye’de bulunduğu saptanmıştır. Dünyanın farklı yerlerindeki doğal ve kültürel miras öğelerine çok sınırlı yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Dünyanın neresinde olursa olsun doğal ve kültürel miras insanlığın ortak mirasıdır. Ders kitaplarında dünyanın değişik yerlerinde bulunan doğal, tarihi, kültürel ve turistik unsurlara daha fazla yer verilmelidir.

Kaynakça

- Achille, C. & Fiorillo, F. (2022). Teaching and learning of cultural heritage: Engaging education, professional training, and experimental activities. *Heritage*, 5(3),2565-2593. <https://doi.org/10.3390/heritage5030134>
- Akpınar, E. (2007). Türkiye’nin Dünya Mirası Listesi’ndeki yeri ve yeni bir aday önerisi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 81-106.
- Avcı, M. (2014). *Sosyal bilgiler dersinde kültürel miras eğitimine ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri* [Yüksek lisans tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Avcı, M. & Memişoğlu, H. (2016). Kültürel miras eğitimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *İlköğretim Online*, 15(1), 104-124. <https://doi.org/10.17051/io.2016.58630>
- Avcıkurt, C. (2015). *Turizm sosyolojisi genel ve yapısal yaklaşım*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Batmaz, O. & Yurtbakan, E. (2023). İlkokul Türkçe, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarının kültürel miras unsurları açısından incelenmesi. *TEBD*, 21(1), 1-21. <https://doi.org/10.37217/tebd.1115153>
- Çengelci, T. (2012). Sosyal bilgiler öğretim programında somut olmayan kültürel mirasın yeri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 185-203.
- Demirezen, S. & Aktaş, G. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin somut olmayan kültürel miras öğretimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(30), 413-434. <https://doi.org/10.35675/befdergi.699782>
- Dere, İ. (2021). Kültürel mirası belgeleyerek öğrenme: Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının saha tecrübeleri. *International Journal of Geography and Geography Education*, 43, 108-121. <https://doi.org/10.32003/igge.779915>
- Forster, N. (1994). The analysis of company documentation. C. Cassell & G. Symon (Ed.) içinde, *Qualitative Methods in Organizational Research, a Practical Guide* (s. 147-166). SAGE publication.
- Gökalp, Z. (1997). *Türkçülüğün esasları*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Güneş, A.M. (2011). Dünya Mirası Sözleşmesi’ne kısa bir bakış. *İstanbul Barosu Dergisi*, 85(6): 141-158.
- Gürel, D. & Çetin, T. (2018). Sosyal bilgiler dersi ve kültür aktarımında edindiği rol üzerine bir inceleme. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6(2), 22-40.
- Haydaroğlu, İ. (2003). Osmanlı saray mutfağından notlar. *Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi, Tarih Araştırmaları Dergisi*, 22(34), 1-9.
- Hebdige, D. (2004). *Altkültür ‘Tarzın Anlamı’*. (Çev. Sinan Nişancı). İstanbul: Babil Yayınları.
- Hüngür, S. C. (2022). *Sosyal bilgiler dersinde öğretim materyallerinin somut olmayan kültürel miras eğitiminde kullanımı* [Yüksek lisans tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- İlhan, G., Şeker, M. & Kapıcı, H. (2015). Sosyal bilgiler beşinci sınıf ders kitaplarında turizm kavramının yeri. *International Journal of Field Education*, 1(1), 42-62.

- İnanlı, E. (2023). *Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre kültürel miras eğitiminde aileden yararlanma* [Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Kaya, K. (2019). Yeni Sosyal Bilgiler programı ve ders kitaplarında turizm kavramı. *Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 43, 173-194.
- Kiper, A. U. T. & Kiper, T. (2006). Turizmin kültürel miras üzerine etkileri: Beypazarı/Ankara örneğinde yerel halkın farkındalığı. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 305-314.
- Kongar, E. (1989). *Kültür üzerine*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Köroğlu, Ö., Ulusoy Yıldırım, H. & Avcıkurt, C. (2018). Kültürel miras kavramına ilişkin algıların metafor analizi yoluyla incelenmesi. *Turizm Akademik Dergisi*, 5(1), 98-113.
- Kurtar, C. & Somuncu, M. (2013). Kentsel kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği: Ankara Hamamönü örneği. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 35-47.
- Küpelı, E. (2019). *Coğrafya dersi kapsamında doğal ve kültürel miras varlıklarımıza yapılan gezilerin ve gözlemlerin vatansızlık değeri üzerine katkısı (Giresun ili örneği)* [Yüksek lisans tezi, Giresun Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6. ve 7. sınıflar)*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler-6*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2019). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler-7*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2021). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Sosyal Bilgiler-5*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2022). *İlkokul Sosyal Bilgiler 4*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Mustak, S. (2017). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarihi kültürel miras eğitimine ilişkin görüşleri (Denizli şebri örneği)* [Yüksek lisans tezi, Ömer Halisdemir Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Oğuz, E. S. (2011). Toplum bilimlerinde kültür kavramı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(2), 123-139.
- O'Leary, Z. (2017). *The essential guide to doing your research project*. SAGE Publications Inc.
- Özlem, D. (2000). *Kültür bilimleri ve kültür felsefesi*. İstanbul: İnkilap.
- Polat, S. & Bekdemir, Ü. (2017). 4. sınıf sosyal bilgiler dersi kültür ve miras öğrenme alanındaki ders işleniş sürecinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(3), 1844-1860.
- Sağ. Ç. (2018). *İlkokul sosyal bilgiler dersinde somut olmayan kültürel miras eğitimine yönelik etkinlik temelli bir eylem araştırması* [Yüksek lisans tezi, Bartın Üniversitesi]. Ulusal Tez Merkezi.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç. & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. <http://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Suvanto, M. (2002). *Images of Japan and the Japanese: The representations of the Japanese culture in the popular literature targeted at the western world in the 1980s-1990s*. University of Jyväskylä, Jyväskylä.
- Şakacı, B. K. (2015). Doğal ve kültürel mirasın hayati sorunu: istisnai evrensel değer (UNESCO Dünya Mirası Listesi). *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(1), 455-472.
- Torcu, D. (2013). *UNESCO Türkiye Milli Komisyonu 4. Türksoy Üye Devletleri UNESCO Milli Komisyonları Toplantısı, 2. Kültürel ve Doğal Miras Semineri*. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu, UNESCO Türkiye Milli Komisyonu.
- Türk Dil Kurumu. (2023). *Güncel Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.

- Uçar, M. (2014). İlköğretim düzeyinde kültür varlığı ve koruma konularındaki eğitimin etkinliği ve sivil toplum örgütlerinin eğitime katkısının değerlendirilmesi. *Megaron*, 9(2), 85-102.
- UNESCO (1982). *Mexico city declaration on cultural policies*. France: Paris.
- UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. (2023). *UNESCO dünya mirası listesi*. Ankara: UNESCO Türkiye Millî Komisyonu.
- Ürün, Ş. (2016). *Dünya kültürel ve doğal mirasın korunmasına dair sözleşme: doğal miras alanları başvuru, adaylık ve değerlendirme süreçleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. UNESCO Türkiye Millî Komisyonu.
- World Heritage Centre. (2016). *World heritage list*. UNESCO: World Heritage Centre.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, D. & Çetin, T. (2022). Tarihsel süreçte sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında turizmin yeri. *Abi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(3), 926-939. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.1096503>
- Zhabykbayeva, D., Sanay, G., Bekish, A. Zhylybekova, G. & Kasymbekov, Z. (2021). Teachers' views on the level of cultural heritage knowledge that can be improved through innovative technologies. *World Journal on Educational Technology: Current Issues*, 13(4), 1073-1087. <https://doi.org/10.18844/wjet.v13i4.6311>

EXTENDED SUMMARY

It has been stated in various studies in the literature that there is a positive relationship between education and awareness of natural and cultural heritage (Patric, 1988; Alkiş & Oğuzoğlu, 2005; Copeland, 2006). Especially courses such as Social Studies, which include many disciplines, have an important place in providing information about natural and cultural heritage and raising awareness. In addition, the Social Studies course has an important role in introducing touristic areas in Turkey. If touristic elements are used effectively and correctly in the content of textbooks, young individuals can gain a more conscious and sensitive perspective towards the sector (İlhan, Şeker, & Kapıcı, 2015: 45). In this context, it is important to examine the place and importance of the Social Studies course in teaching natural and cultural heritage based on the Social Studies Curriculum and textbooks. However, when the relevant literature is examined, it is seen that the studies on this subject are quite limited in terms of quantity (Çengelci, 2012; Avcı, 2014; Avcı & Memişoğlu, 2016; Polat & Bekdemir, 2017; Mustak, 2017; Sağ, 2018; Hüngür, 2022; Yıldırım & Çetin, 2022). In this study, it was aimed to examine the place and importance of the Social Studies course in the protection of natural and cultural heritage. For the purpose of the study, answers were sought to two questions: "*How are elements related to natural and cultural heritage included in the Social Studies Curriculum?*" and "*How are elements related to natural and cultural heritage included in texts, visuals, measurement and evaluation questions in Social Studies textbooks?*".

This research is a qualitative study and document analysis method was used. Document analysis method requires the analysis of written materials containing information on the subject to be researched. Document analysis provides researchers with the opportunity to collect and review various written texts, which are described as primary research data sources, and to analyse them by questioning them (O'Leary, 2017). Collecting and analysing various documents, writings or productions prepared by individuals or institutions related to the research topic is considered as document analysis. Document analysis includes not only written documents but also a large number of sources such as maps, graphic bases, diagrams, photographs and graphics. Curricula and textbooks in the field of education can be researched by document analysis method (Sak, Sak, Şendil, & Nas, 2021). The current Social Studies Curriculum and Social Studies textbooks were used to collect the data. The data obtained from the Social Studies Curriculum and textbooks were analysed using the descriptive analysis technique. This technique ensures that the findings obtained at the end of the research are presented in an organised and interpreted form. One of the advantages of this analysis technique is that the information obtained is presented accurately and systematically, analysed and the results of the analysis are interpreted and the results obtained are clearly expressed (Yıldırım & Şimşek, 2018).

In this study, it was concluded that the specific objectives of the Social Studies Curriculum were prepared to teach students about natural and cultural heritage, to create sensitivity in students towards the protection of natural and cultural heritage, and to arouse curiosity to see natural, cultural, historical and touristic elements in Turkey and the world. Considering that the Social Studies course is an interdisciplinary course for social sciences, especially history, geography and citizenship education, its importance in teaching, protecting and introducing natural and cultural heritage is more clearly seen. In addition, the introduction of touristic places in Turkey in this course is extremely important for the future of tourism. In this context, when the specific objectives of the curriculum are examined, the importance of the Social Studies course in teaching, protecting and promoting natural and cultural heritage and in the context of long-term development of tourism is more clearly understood.

It was concluded that some of the skills in the Social Studies Curriculum are closely related to natural and cultural heritage. In addition, when the values in the curriculum were examined, it was determined that these values were especially related to cultural heritage. At the same time, it can be thought that individuals who have internalised these values will internalise and protect natural and cultural heritage elements. In the section titled "Issues to be taken into consideration in the implementation of the Social Studies Curriculum", it was concluded that there are statements about the elements related to natural and cultural heritage. In the section titled "The structure of the Social Studies Curriculum", it was found that there were indirect or direct emphasis on natural and cultural heritage elements in the explanations made about the learning areas. Finally, it was observed that there were 131 objectives in the Social Studies Curriculum at all grade levels and 28 of these objectives (21%) were related to natural and cultural heritage. It was found that the highest number of objectives related to natural and cultural heritage was at the 7th grade level (35%). It was determined that the

learning area with the highest number of learning outcomes related to natural and cultural heritage was the Culture and Heritage learning area. Based on all these results, it can be said that the teaching and protection of natural and cultural heritage is important in the Social Studies Curriculum. However, although the Social Studies Curriculum includes learning outcomes related to natural and cultural heritage, it has been observed that tourism-related learning outcomes are not sufficiently included. Although the curriculum includes enough learning outcomes related to natural and cultural heritage, the number of learning outcomes directly related to tourism is quite limited. The data of the study conducted by Yıldırım and Çetin (2022) also support these statements.

4. 5. 6. and 7. grade Social Studies textbooks include texts and visuals related to natural and cultural heritage. In particular, it was determined that the items related to cultural heritage were explained in detail. It was found that the textbooks emphasised the teaching of natural and cultural heritage and tried to raise awareness about it. In addition, in some of the subjects that are not directly related to natural and cultural heritage, visuals related to natural and cultural heritage, which are appropriate for the subject and acquisition, were included in order to strengthen the narration and increase retention. In the light of this information, it is understood that Social Studies textbooks include written and visual elements that will teach the elements of natural and cultural heritage and create awareness of protecting natural and cultural heritage in students. In addition, it was concluded that the textbooks include touristic areas and artefacts in various regions of Turkey. It is thought that this situation will contribute to tourism and arouse the desire of students to travel and see. It has been determined that the textbooks contain plenty of written and visual elements that will enable students to recognise Turkey's natural, cultural and touristic richness and increase their awareness of protecting natural and cultural heritage. The findings of the study conducted by Batmaz and Yurtbakan (2022) also support the results of this study. Textbooks are capable of introducing many natural, cultural and touristic elements in Turkey to students. It was concluded that Social Studies textbooks have a rich quality in terms of natural, cultural and touristic elements. As a result, it has been observed that the Social Studies Curriculum and textbooks include elements related to natural and cultural heritage, aim to gain Turkish culture, national and spiritual values, but the subject of tourism is not sufficiently addressed.